קול
השב

רב־שיח של צעירים על החברה הישראלית

●

התמוטטות האימפריה הקולוניאלית האחרונה

●

מיטראן מפלס דרכו לנצחון?

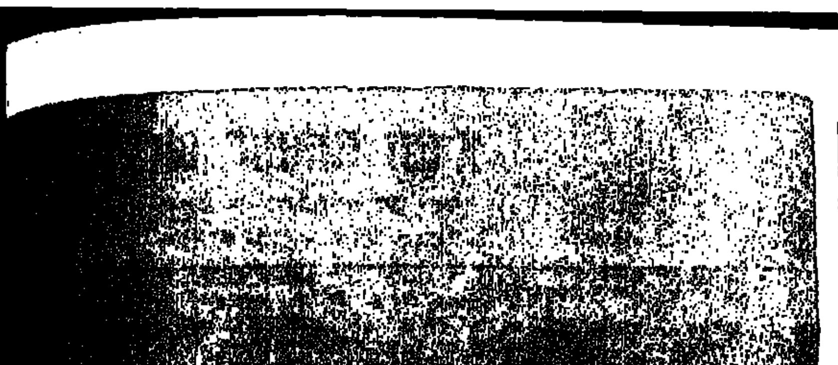

אליהו דרוקמן

על הפרק

אחד במאי זה

שנה בלתי-רגילה חלפה. היתה זו שנה של מלחמה, אבל גם המלחמה היתה בלתי-רגילה. היתה זו שנה של זעזוע משקי קשה, של אינפלציה דוהרת. גם זה כבר היה בעבר, אבל לא כפי שהיה בשנה שחלפה.

הננו נתונים במשבר ממשלתי קשה. גם זה כבר היה. אין זה המשבר הממשלתי הראשון במדינת ישראל. אבל משבר כזה עוד לא היה, כי זה משבר השלטון ולא רק סכסוך קואליציוני.

עדים אנו לגל מחאות המוניות, להתארגנויות חדשות, להעלאת תביעות, ללחצים על השלטון, לביקורת ותביעות לשינויים. גם זה כבר היה, אבל לא בממדים כאלה, לא בהקף כזה, ובעיקר, לא בעומק כזה.

הנה, אלה הדברים האופייניים לשנה שחלפה, בין יום-העצמאות תשל"ב ליום-העצמאות תשל"ד, ובין אחד במאי 1973 לבין אחד במאי 1974: מלחמה קשה, אינפלציה הפוגעת חמורות ברמת חייו של העובד השכיר, התערערות אושיות השלטון, התעוררות המונים לפעולה בסיסמא המרכזית — א י כ פ ת!

היתה מלחמה. הפעם אינו יכול להיות ספק בדבר מי התוקפן, מי פתח במלחמה. ממשלות מצרים וסוריה מתפארות בכך, שהן-הן שפתחו בה, בהאצילם למלחמה אופי של מלחמת שחרור, מלחמה לשחרורן של אדמות כבושות.

ובכל-זאת, אי אפשר להתעלם ולהעלים את העובדה, שחלק נכבד מן האשמה לפרוץ מלחמה זו — מלחמת יום-הכיפורים — חל גם על ממשלת ישראל. לא בגלל המחדל של אי-גיוס מילואים מספר שעות יותר מוקדם, כי אם בגלל המחדל המדיני הממושך, שארך מספר שנים.

כשם שאפשר היה למנוע את מלחמת-ששת-הימים בשנת 1967, אילו לא יזמו אותה ממשלות ערב במטרה לחסל את מדינת ישראל, ובכך היו חוסכות לעמיהן ולעצמן את חרפת הכשלון, את אובדן השטחים, את הקורבנות, את ההרס המשקי, את יצירת התלות בגורמים זרים, וכו', כשם שאפשר היה למנוע אז את המלחמה אילו הסכימו ממשלות-ערב, וקודם-כול מצרים וירדן, בין 1948 ל-1967 למה שהן מכריזות כעת... — כך אפשר היה, אולי, למנוע את מלחמת יום-כיפור ב-1973, אילו הסכימה ממשלת ישראל בהנהגת ג. מאיר — מ. דיין לפני יום-כיפור לפחות למה שהממשלה הישראלית מוכנה להסכים לו היום.

כך אפשר היה, אולי, למנוע קורבנות, נזקים, משבר, כאב, יתמות ושכול, מפלה מוסרית, בידוד, דיכאון...

וכשם שבחזית, הרוב המכריע של הנופלים ושל הפצועים הם מבין פשוטי העם, עובדים ובניהם של עובדים, המהווים את רוב העם, כך גם הפגיעות הכלכליות פגעו בעובדים במידה ללא תקדים.

נוסף לאינפלציה ה„רגילה", הגורמת לייקור ולהורדת רמת-החיים, באה המלחמה והוסיפה קשיים וצרות משלה:

גיוסים הכרוכים בהפסדי הכנסה;

מילוות כבדים, מרצון ובעיקר שלא מרצון;

ביטול סובסידיות, שגרם לעליית מחיריהם של המיצרכים ה-חיוניים;

העלאת מסי העירייה, תעריפי התחבורה, מחירי החשמל והמים, הדואר, ועוד ועוד;

עלייה תלולה של מחירי כל מיצרכי המזון, ההלבשה, ההנעלה, הריהוט וכו'.

מדד המחירים לצרכן עלה בשנת 1973 ב-26%, וברבע הראשון של 1974 כבר עלה ביותר מ-15% ויש מומחים הצופים עלייה במדד בשנה זו של 40—50%.

אם במשך כל חדשים הרגישו העובדים על בשרם את האיחור בתשלום תוספת-היוקר ובמתן הפיצוי להתייקרות, השנה על אחת כמה וכמה.

על כל אלה ענתה הנהגת ההסתדרות באישור מתן פיצוי של 50—80 ל"י בחודש לעובד, ורק מחודש אפריל ולא מהתחלת השנה, ותשלום של 6% תוספת-יוקר מהתחלת השנה.

לא נפריז אם נאמר, שערך השכר ירד בשליש לפחות, ויש סבורים ביותר מזה. לכך מתווספת בעיית המגוייסים לתקופה ארוכה, אשר כל פיצוי שיינתן להם ע"י משרד-הבטחון והביטוח הלאומי אינו יכול לפצותם על מלוא ההפסדים הנגרמים להם. והרי אין המדובר בכמה מאות איש, כי אם בהרבה רבבות עובדים.

מאידך, בצד ההתייקרות ה„טבעית", הנגרמת ע"י צווים ומדיניות ממשלתית, משתוללת גם ספסרות וצומחים מיליונרים חדשים מרווחי המלחמה, אשר כת עלוקות גורפת על חשבון ההמונים.

תנועת מחאה המונית קמה אחרי המלחמה — ולאו דווקא נגד ה„מחדל". היא מקיפה המונים בלתי מרוצים מסדרי-השלטון ואנשי-השלטון. דרכם של המוחים — מנהיגים והמונים — אינה ברורה להם-עצמם. נהיר לכול נגד מי ונגד מה הם מוחים, אבל עוד לא ידוע להם ולזולתם, בעד מה ובעד מי הם.

הסיסמא המרכזית, שהפכה גם לשם התנועה (ואולי להפך?), „ישראל שלנו", אינה חד-משמעית. כן גם, כל יתר הסיסמאות, כגון: „ישראל היפה", „המדינה היא שלי ושלך", וכו', כולן מצלצלות יפה. אך האם אין הרוצה בכך יכול לתת בה גם פירוש של „ארץ-ישראל השלמה"? כלומר, התנגדות לשלום עם ארצות-ערב תוך ויתורים טריטוריאליים ואי-הכרה בזכויות העם השני?

מתוך ביקורת — צודקת כשלעצמה — על השלטון הקונקרטי, ביקורת המכוונת באופן ברור ל„מערך", האם אין כוונה לסייע ל„ליכוד" הימני? ואולי יש בכך מהדורה חדשה של „בכל-זאת מערך", לאחר שהנהגת מפלגת-העבודה החליפה את „צמד הסוסים" בצמרת?

ודמוקראטיה — מה פירושה בפי אנשי „ישראל שלנו"? האין בכך סיוע לאלה הרוצים לשנות את שיטת הבחירות ולשוב ולזכות בשלטון, על-פי שיטת-בחירות חדשה, לאחר שהישנה אינה מועילה להם יותר?

אין גם לשכוח שתנועת המחאה — המונית כאשר תהא — אינה מקיפה עדיין את המוני העובדים, לא צמחה על בסיס דרישות מעמ-דיות, אינה מציגה תביעות בשטח הכלכלי.

סכנות רבות רובצות לפתחה של תנועה זו. „הדרך לגיהינום רצופה כוונות טובות", אומר הפיתגם. דרכה של תנועת המחאה הנוכחית, האם היא לגיהינום או לגן-העדן?

מפלגת-העבודה מחפשת דרך יציאה מהמשבר, מנסה להתאושש ולשפץ את תדמיתה.

הצבתם של שני מועמדים חדשים בהנהגה במקום הקודמים אינה עדיין בבחינת בדק-דרך ותיקון-דרך. זה יכול אולי לעזור במשהו מבחינה אלקטורלית, אבל בכך אינו מיושב המשבר. הוא יפרוץ מחדש ואפילו יעמיק, ועלול להביא להתפוצצות כללית. או-אז לא יהיה כל מחסום בפני הימין הישראלי, הנישא על גלי לאומנות קיצונית וקלריקליזם אפל.

ואם ניתן לפסוק, מה הם צרכיה של תנועת-הפועלים הישראלית לשנה הקרובה, לתקופה הקרובה, הרי הם הצבת המטרה, שבצד מפלגת-העבודה הקיימת תקום מפלגה-תנועה סוציאליסטית שמאלית, שתהווה במשך הזמן תחליף או שותף למפלגת-העבודה הקיימת ותשפיע עליה מערכיה.

גיבוש מפלגה כזאת הוא צו התקופה, צורך חיוני ודחוף למען הצעדת ישראל, עמליה וכל עמה, לקראת שלום ובטחון, לשגשוג כלכלי, לחברה משוחררת וצודקת, מתקדמת ונאורה.

שולם P.P.
תל-אביב-יפו
Tel-Aviv—Yafo
40

□ 15 דקות אתראה...

שעה שהוועדה לאנרגיה אטומית של ארצות־הברית מסרבת להרשות הקמת של כור כוח גרעיני 18 ק"מ מפילאדלפיה ומ־כינה הנחיות לרישוי כורים כאלה רק באזורים דלילי־אוכלוסים, עושות בישר־אל הממשלה, הוועדה לאנרגיה אטומית וחברת החשמל הכנות לכור כזה בניצנים.

הכור המוצע נועד לייצר 660 מגאוואט חשמל. אם יצליחו להקימו, מביאים תועמ־לני האנרגיה הגרעינית בחשבון כור שני באותו מקום, באותו הספק.

כאשר מתח ביקורת על „קלות־הדעת וחוסר־האחריות הציבורית" המשתמעות מן התכונה להקים כורים דווקא לאורך החוף המיושב בצפיפות, בלי מירווח של בטיחות וביטחון בשום מקום, אמר המזכיר הכללי של מלר"ז, כי הכור המוצע הוא בתחום 6 ק"מ מ־100 אלף בני־אדם, רובם באש־דוד ובאשקלון.

מבט במפה מלמד, כי במקרה של תאונה גוררת פליטת קרינה רדיו־אקטיבית, כאשר מהירות הרוח היא 30 ק"מ לשעה, יהיו לתושבי אשקלון ואשדוד, כולל לתינוקות וישישים וחולים, לא יותר מ־10 דקות אתראה לפינוי נחמו; ולפינוי רחובות, עזה, קריית־גת — לא יותר מ־50—60 דקות.

כור בניצנים הוא במווה:

6 ק"מ לאשדוד; אשקלון; אמונים; אשכולות; גבעתי; ניר־ישראל; עוז...

6—10 ק"מ לאבא הלל ביצרון; בני דרום; ברכיה; גן־הדרום; גן־יבנה; הר־דיה; חצור; משואות־יצחק; משען; ניר־גלים; ניר־ישראל; עוזריקם; שדה־עוזי־הו; שתולים...

10—15 ק"מ לקריית־מלאכי; אביגדור; אורות; באר־טוביה; בית־שיקמה; גיאה; זיקים; כפר־אחים; כפר־ורבורג; מבקיעים; נגבה; עין־צורים; שדה־יואב; שפיר; תלמי־יפה...

20—25 ק"מ לרחובות; קריית־גת; עזה; שדרות; מרחבי הכפרים של רצועת־עזה, חבל־לכיש ודרום־יהודה.

לכן אומרת מלר"ז, כי כור־כוח הוא איום יום־יום שעה־שעה על כל האדם במקומות הללו, והלאה מהם, במקרה של תקלה תיפעולית, מישגה אנוש, חבלה או פעולה מלחמתית. זאת מלבד ההשפעה ה־גנטית המצטברת, דור אחר דור, על ה־אדם, החי, הצומח, על היבשה ובים.

הוועד המרכזי של מלר"ז החליט על מסע הסברה ואירגון נרחבים כשלבים ראשונים במערכה נגד כורי־כוח גרעיניים סמוך למקומות ישוב. לאירגון ההתנגדות הציבורית, המדעית־בריאותית והמשפטית, מתבקשים תושבי דרום הארץ להתארגן בוועדי־פעולה מקומיים ואזוריים ולהעמיד כסף ומתנדבים לפיתוח השלבים הבאים.

הנושא אינו נוגע בדרום בלבד, משום שעסקני האטום מדברים לאחרונה על מערכת של כורי־כוח גרעיניים לאורך חופי הארץ. לכן קוראת מלר"ז לכל מי שאיכפת לו, לכל אלה שעיניהם פקוחות לראות את הסכנות הטמונות בכורי־כוח גרעיניים, ובייחוד לרופאים, לאנשי־מדע, לעורכי־דין, לכל מי שחושב שבכוחו לעזור למערכה הזאת, להתנדב לפעילות ולהעמיד לרשות מלר"ז אמצעים שיאפשרו לה התמודדות בעלת סיכויים סבירים לסיכול המגמה הגרעינית בארץ הנושבת.

מתנדבים ותורמים מתבקשים לפנות לת"ד 23047 תל־אביב; חשבון בנק הדואר 1—27683—4.

דוד סיון
מזכיר כללי של מלר"ז
— המועצה הציבורית למניעת רעש וזיהום אוויר בישראל

□ אין חדש

תגובת צה"ל לפעולת הטרור הרצחנית בקריית־שמונה היתה טראגית ועלובה כרגיל: חורבה נוספת של בתי אזרחים ערביים.

פעולות מעין אלו אך מעמיקות את ה־תהום שבין היהודים והערבים, מגייסות יותר תומכים בקרב הערבים לאירגוני־החבלה ומקרבות את יום השואה ההדדית: התפרצות והשתוללות מלחמה טוטלית ופאטאלית בין מדינות ערב וישראל!

ש. זמיר
אמירים

□ סיסמאות מוזרות

למערכת „קול־העם" ו„חכלת־אדום" — עורך נכבד,

אחדות מסיסמאות הפגנת אחד־במאי של „מוקד" מעוררות תמיהה ורוגז ובטרחני שהן גורמות גם נזק ציבורי ל„מוקד". „אריק שרון רוצה ארץ־ישראל שלמה — עם ישראל משלם 3000 חללים". המשמעות של סיסמה זו היא, כי האחריות למלחמת יום־הכיפורים חלה כולה על ישראל. עם כל השלילה שאפשר לשלול את מדיניות הממשלה, הרי אין ביד איש לומר בבטחה, כי לו נסוגה ישראל מגבולות „הקו הסגול" לא היו סוריה ומצרים תוקפות אותה. מדינות ערב לא קיבלו לא רק את קווי 11 ביוני, אלא גם לא את קווי 4 ביוני, וגם את קווי בגבולות החלוקה משנת 1947 ניסו למחוק בכוח הנשק. התובע מיד אריק שרון, או מיד כל אישיות ישראלית אחרת, את דמם של קורבנות מלחמת יום־הכיפורים — מקבל למעשה את העמדה הערבית־סובייטית בסכסוך הישראלי־ערבי.

ועוד סיסמה: „מלחמה בעוני ולא בערבים". מסיסמה זו משתמע, כאילו עומדת בפני ישראל הברירה החופשית בין מלחמה בעוני למלחמה בערבים, והיא, בשרירות לבה, בוחרת באפשרות השנייה. אין צורך להרחיב את הדיבור על חשיבות המלחמה בעוני, אך יש כנראה צורך להזכיר, כי ארבע (תש"ח, ששת־הימים, ה־התשה, יום־הכיפורים) מתוך חמש המלחמות הישראליות־ערביות היו יזומות ע"י הצד הערבי, טרם קם המנהיג הערבי שהציע לישראל צורת קיום ממלכתי־ריבוני כזאת, שהעולם הערבי ישלים אתה ויסתיק כל צורה של לחימה בה. כך שאין בידי ישראל מלוא הברירה אם ללחום בערבים או לא, כמשתמע מן הסיסמא הנ"ל, ואת המלחמה בעוני יש לנהל במקביל למלחמה המתחוללת בקווים.

אני מקווה שסיסמאות אלה אינן משקפות את עמדת „מוקד", וכדאי שתגובות „מוקד" תתנער מהן בפומבי ותבדוק כיצד השתרבבו להפגנתה.

בברכה,
א.ס.,
תל־אביב

●

שתי הסיסמאות שמזכיר א.ס. אינן סיסמאות שהוכנו על ידי „מוקד".

אחרי „מוקד" נגררו קבוצות קטנות של שי"ח, „מצפן", אק"י וכיו"ב, ואחת מהן אחראית, כנראה, לסיסמאות אלה.

אין ספק, כי הסיסמאות שהוזכרו לעיל אינן משקפות את עמדת „מוקד".

נחום גינוסר,
חבר הנהלת „מוקד"

□ בין זכות לנזק

בדברי פ. הרצברג במושב ה־17 של ה־וועד המרכזי של מק"י, כפי שפורסמו ב־„קול־העם", גליון מס' 14 מ־22 באפריל ש"ז („דרכה של מק"י והפרספקטיבה של מוקד"), נדרש הנ"ל, בין השאר, גם לדברים שהוא מייחסם לי.

ברצוני לציין, שלא השתתפתי אפילו פעם אחת בעתון „מוקד", ממנו הוא כביכול מצטט אותי. דבריו מתייחסים, כפי הנראה, למאמרי בעתון „חכלת־אדום" (5—6) מ־7.3 ש"ז.

שנית, למרות שדבריו של פ. הרצברג משובצים במובאות רבות, לא מצא הוא לנכון להתייחס לדברים שכתבתי ונמנע מלצטטם כלשונם.

לגופו של עניין, ברצוני לציין, שהזכות לעליית יהודים מברה"מ (כמו גם חופש התנועה וההגירה של אזרחים כלשהם) היא בעיני זכות אנושית ולאומית שאין יכולים להיות עליה עוררים. יחד עם זאת ציינתי, שאנטי־סובייטיזם פעיל ובלתי־סלקטיבי מזיק למדינת ישראל ועל שמאל אחראי, מהבחינה הלאומית, לקחת זאת בחשבון במאבקיו למען הוצאתה של ישראל מה־תלות הבלעדית בארה"ב. יתר על כן, לעתים מזיקה מדיניות זו גם ליחסיה של מדינת ישראל עם ארה"ב עצמה, כאשר היא באה לידי התנגשות עם מדיניות ה־דטאנט האמריקאית־סובייטית ועל כן מוג־עת גם באפשרויות להגיע להסדרי שלום באזור. חשבתי במיוחד על אי־הסתייגותה של מדינת ישראל מתיקון ג'קסון, הגורם נזק לישראל משתי הבחינות כאחת.

ישראל לף,
ירושלים

□ השלמה הכרחית

קיטוע של דברי ברב־שיח „מעריב" מיום העצמאות גורם לדברי שיישמעו כהיפוכם הגמור.

כשנדרשתי לתת דוגמא להיעדר הדמיון והרגישות של ההנהגה בשבע השנים ה־אחרונות, דיברתי על־כך, שלא היה צורך לזהות עמדה רטורית (או אידאולוגית) של מדינה עם הפתרונות המעשיים שהיא רואה לנגד עיניה. אמרתי, כי העובדה, ש־ישראל אינה יכולה להסכים בזמן הקרוב להקמת מדינת פלסטינית בעלת צבא רב־כוני משלה, מובנת, אך מכך אינו נובע ולא נבע הצורך לכפור בקיומה של הבעיה הפלסטינית ובזכותם של הפלסטינים להגדרה עצמית. הזכרתי כמה דוגמאות של פתרונות, שיכלה ישראל לקבל (או טוב מזה: להציע) במסגרת תהליך הדרגתי של השלמה. אך קיטוע המלים המודגשות לעיל הפך את דברי על פיהם.

דברי באו כדי להדגיש את ההכרח בהפרדה בין גישה עקרונית לסכסוך לבין הסדרי־בטחון, שעליהם תצטרך ישראל להתעקש, חבדל שטושטש בשבע השנים האחרונות. הם באו כדי להדגיש, מה מופרך יהיה מצד ההנהגה הישראלית לתקוף — בצדק ובהצלחה מסויימת — את ה־תוכנית הערבית הדו־שלבית לפירוקה של ישראל ובאותה שעה ליצור את הרושם, כי קבלתה של החלטת־האו"ם מנובמבר 1947 איננה בשבילה אלא שלב אחד בדרך ל„שחרורה" או ל„כיבושה" המלא של ארץ־ישראל השלמה.

ידענו, כי זוהי אמנם עמדתו של זרם חשוב בציונות. אך עד לשבע השנים ה־אחרונות לא זיהינו את דרכה של ההנהגה עם זרם זה דווקא. עמדה עקרונית בזכות ההגדרה העצמית הפלסטינית (מלווה בדרישה להסדרי־בטחון הנראים לישראל) חיונית, איפוא, לדעתי לא רק למטרות הישראליות, לבדיקת הסיכוי לנורמליזציה, להקטנת המוטיבאציה המלחמתית הערבית וכו', אלא גם לשם קביעת זהותה הרעיונית של הנהגת ישראל.

מנחם ברינקר,
ירושלים

„קול העם" — שבועון — גליון מס' 16 (8183) — 7 במאי 1974
כתובת המערכת: רח' אילת, ליד תחנת „פז". ת.ד. 2675, טל. 58161, 58269, ת"א; המערכת המרכזית: ברל באלטי (ראש המערכת), יעקב זילבר, יאיר צבן. האחראי: יאיר צבן, ת"א; המו"ל: „קול־העם" בע"מ; מחלקת המודעות: ת.ד. 2675, טל. 58161, תל־אביב. המנהלה ומחלקת המינויים של ת"א: ת.ד. 8512, טל. 58260. בחיפה: רח' הרצל 59, טל. 662478.

מק"י — המפלגה הקומוניסטית הישראלית
אספות חברים ואוהדים
(אידיש)
בשבת 11.5.1974 בשעה 10.30 בבוקר
תל־אביב, רח' ברנר 21 — ש. כהן
חולון, רח' אחד במאי 6 — ב. באלטי

ליוסף שהרעבני
אתך באבלך הכבד
במות אביך
הדסה ושלמה אודל,
חולון

הופיע אלבום אמנותי מהודר
לזיכרה של ד"ר סלבה מיקוניס
להשיג: מועדון „אחווה", אצל חח' אלימלך רון; ב„לוטוס" לפ"ק — ת"א; חיפלפ"ק — חיפה.

מעת לעת

מדיניות

יום הנצחון

תאריך ה־9 במאי 1945, יום הנצחון על הפאשיזם הגרמני — הפאשיזם האיטלקי הודבר עוד כודם לכן — הוא מן התאריכים ששינו פני עולם ולא יישכח על כן. אף־על־פי־כן שונים פני העולם היום ל־גמרי ממה שהיו לפני 29 שנים. הקואליציה האנטי־פאשיסטית הסובייטית־אמריקאית־אנגלית עמדה אז במבחן של דמים שנמשך יותר מ־4 שנים והדבירה את ה־ציר ברלין—רומא—טוקיו. כל הנסיונות של היטלר והדיפלומטיה שלו להכניס פירוד בין האומות המאוחדות שלחמו בפאשיזם עלו בתוהו.

העם היהודי היה אחד הקורבנות הראשיים של מסע ההשמדה של היטלר. הוא איבד במסע זה מיליון מבניו ובנותיו. מס־דמים כזה לא שילם שום עם. אולם בני העם היהודי תרמו גם תרומה גדולה ביותר להדברת החיה הנאצית. 2 מיליון חיילים יהודים נטלו חלק ביחידות הפארטיזנים. הבריגדה היהודית הארצישראלית, על דגלה הכחול־לבן, השתתפה בחזית האיטלקית במיגור המשטר הפאשיסטי של מוסוליני.

עובדה היא, כי הישוב היהודי בא"י היה המשענת הנאמנה (וכמעט היחידה) של האומות המאוחדות במזרח התיכון ב־ימים הקריטיים כאשר הגנרל הנאצי רומל דהר על פני אפריקה וביקש להגיע גם אל אזורנו.

עמי העולם שקמו להילחם בפאשיזם התרו לחסל את האפליה הלאומית והגזעית, לשחרר את בני־האדם מפחד המלחמה, להבטיח חירויות דמוקראטיות לכול. הם ביקשו להבטיח את חופש האמונה, חופש ההשקפה, חופש התנועה וכו'. הם שאפו לבנות עולם ללא מלחמות, ללא מירוץ חימוש, ללא מצוקה ורעב. אך הנה חלפו כבר כמעט 30 שנה למן הנצחון וה־אידאלים הללו עודם בבחינת מטרה שה־אנושות שואפת אליה.

העמים הסובייטיים (וכן עמי ארה"ב, בריטניה וכו') והעם היהודי היו בני־ברית במערכה זו להדברת הפאשיזם. התרומה הסובייטית למיגור החיה הנאצית נרשמה לעד בזכרון העם היהודי, ואפילו עובדת התייצבותה של ממשלת ברית־המועצות בשלוש מלחמות: מלחמת־ששת־הימים ב־1967, מלחמת ההתשה ב־70—1969 ומל־חמת יום־הכיפורים ב־1973 נגד ישראל, אין בכוחה להשכיח את המערכה הגורלית המשותפת של החיילים הסובייטיים והחיילים היהודיים נגד הפאשיזם הבינלאומי.

יש סימנים בימים אלה שהסובייטים מחפשים עתה דו־שיח עם ישראל, עם ממשלתה ועמה. הפגישה בין גרומיקו, שר־החוץ הסובייטי, וא. אבן, שר־החוץ הישראלי, בז'נבה, בדצמבר, לא היתה כנראה מקרית וסתמית. יש להניח שגם ב־מוסקבה מתחילים להבין עד כמה מסוכן לבנות את היחסים עם עמי האזור רק על ידידותם של מדינאים מסוג הנשיא סאדאת, שפתח בפלירט עם שליטי ארה"ב, והנשיא אסאד. לצערנו, אין אנו רואים לפי שעה שינוי כלשהו במדיניות הסובייטית המעשית כלפי ישראל. עם ישראל לא יראה שינוי כזה בשיגורה של משלחת סובייטית ל„תנועת ידידות" בחסות רק"ח. תנועה זו אינה יכולה לתרום דבר לכינון יחסים תקינים בין ברית־המועצות וישראל, וספק רב אם על־ידי שיגור משלחת אל אנשי רק"ח ניתן להביא להתקרבות כלשהי בין שני העמים.

אילו התמהמה הנצחון על הפאשיזם עוד יותר מכפי שהתמהמה, היתה מנת היסורים של העמים גדלה לאין שיעור. היטלר תיכנן לא רק את השמדת העם היהודי כולו (הוא לא הסתפק בהשמדת שליש ממנו), אלא גם את השמדתם של עמים נוספים. האנושות היתה שוקעת בברבריות מודרנית־גזענית. הנצחון מנע התפתחות איומה כזאת.

לא נשכח את תרומתו של אף עם להשגת נצחון זה. לא של העמים הסובייטיים, שהקריבו למעננו את מירב הקורבנות (21 מיליון), ולא של עמים אחרים, ולא נשכח ולא ניתן להשכיח את תרומת הדם הכבדה־מנשוא של העם היהודי. ונתבע מכל ה־עמים ומכל הממשלות נאמנות לאידיאלים שהדריכו את הלוחמים האנטי־פאשיסטים במערכת הדמים נגד הפאשיזם.

תבוסת הגוליזם – עליית השמאל

תוצאות הבחירות, שנערכו בצרפת ב־5 במאי השנה, דומות להפליא לאלה של 1965 — „רק הפוך" (כמו שנאמר ב„גבירתי הנאווה"): אז זכה דה־גול ב־43.71 אחוז של הקולות, מיטראן ב־32.23% ולקאנואה (מרכז) ב־15.85%. עתה קיבל את אחוזי דה־גול — מועמד השמאל מיטראן, את אחוזי מיטראן — מועמד הימין, ואילו נציג המפלגה הגוליסטית לא זכה אפילו באחוזי איש־המרכז.

מה שמחמיר את מצבה של המפלגה ה־גוליסטית הוא קוצר־הראייה המדהים, שגילתה בעת הצגת מועמדה שאבאן־דלמאס: סקרי דעת־הקהל הראו מייד, כי ידו תהיה על התחתונה. אך זוהי, כנראה, תופעת העיוורון הרגילה אצל כוחות פוליטיים שליטים, הממאנים לראות כי איבדו את אמון העם.

ירידת הימין האוטוריטארי מנכסיו אינה אומרת אמנם, כי אין עוד ימין חזק־למדי בצרפת. אך ואלרי־ג'יסקאר־דסטין חסר את הילת הכאריזמה, הילת ההתנגדות ה־אנטי־היטלרית ושחרור צרפת; הוא ידוע היטב כאדריכל ההתייקרות, האינפלציה והמדיניות האנטי־פועלית בממשלת מסמר, ומותר להטיל ספק בהבטחותיו, כי יעלה בידו לרכוש למדיניות זו (הוא כבר הצהיר שימנה את מסמר שוב כראש־ממשלה) גם את המרכז וה„רפורמטורים". אפילו יזכה בסיבוב השני ברוב קולות — ספק אם יוכל לשמור אף על אותו ליכוד עם לקאנואת, שהעניק לו עתה כ־33%.

לעומת זה הוכיחה „הברית העממית" של הסוציאליסטים, הקומוניסטים והראדיקאלים השמאליים אחדות מפליאה למרות כל נסיונות הימין לזרוע בה פירוד ול־סוררה על־ידי פנייה אל רגש הזוועות וה־חשד כלפי השותף הקומוניסטי. ודאי, מת־קופות שונות בעברה של התנועה הקומוניסטית ובתולדות צרפת באותן עשרות שנים נצטבר חשד זה. המסורת הקאתולית והחשיבה הזעיר־בורגנית בכפר הצרפתי גם נוחות לתעמולת הימין. אך ראויה ל־ציון החלטתו הנחושה של כל השמאל הצרפתי, לא להרשות לפלגו על רקע של אנטי־קומוניזם, כמו גם תבונת המפלגה הקומוניסטית לתת תמיכה בלתי־מסוייגת למנהיג המפלגה הסוציאליסטית.

לדידנו חשוב לדעת, כי יהודי צרפת כמעט כולם נתנו תמיכתם למיטראן. הן משום שהם מצפים אחר הכול לעמדה צרפתית יותר אוהדת לישראל אם ינצח השמאל, והן משום שברור להם מכל ה־נסיון ההיסטורי, כי ימין — פירושו אנ־טישמיות. לא עזר לשאבאן דלמאס הת־ראיון שהעניק לטלביזיה הישראלית (תר־גים ערביים הגיבו עליו במרירות), וגם תמיכת יהודים בודדים בג'יסקאר דסטין לא עזרה לאיש, שאסף את תמיכת הימין הקי־צוני והידוע בעצמו כאנטישמי.

עתה מתכוננים לסיבוב השני ב־19 ב־מאי. מה יהיה אם גם הפעם ינצח המועמד שזכה כבר עכשיו ב־43%? מיטראן ימנה ראש־ממשלה סוציאליסטי, שירכיב ממש־לה בת 20 או 21 שרים וביניהם 6 או 7 קומוניסטים לצד מספר גדול יותר של סוציאליסטים, וכן ראדיקאלים־שמאליים, חברי המפלגה הסוציאליסטית המאוחדת (פס"או) ואישים בודדים כמו מנדס־פראנס ומארסילאצי, שנתנו מלוא תמיכתם במיטראן.

ממשלה זו תציג לאישור האספה הל־אומית את קווי היסוד שלה, לרבות פרוג־ראמה נגד האינפלאציה ו„אמנת החירו־יות", שתעניק לעם זכויות דמוקראטיות של ממש — נוהג שבוטל על־ידי פומפידו.

אך אם ייבחר ואלרי ג'יסקאר דסטין? בניגוד להבטחותיו — דווקא או צפויה לצרפת תקופה של אי־יציבות. מאבקים מעמדיים מחריפים והולכים, הסתבכויות בזירה הבינלאומית ומשברים ממשלתיים. יש לקוות, כי המוני הבוחרים יבינו זאת ויצביעו בהתאם ב־19 במאי.

עולה בדעתי האישית / מרתפו של דן זקס

פולחן הגורו

הזעקה הקרתנית העולה מזה חו־דשים אחדים בעתונות עשתה ל־פולחן הגורו מאהאריג'י פירסום רב. זולת רשימתה של ת. מרוז במוסף "הארץ", היתה בפירסומים שהגיעו לעיני יותר דמונולוגיה מאינפורמאציה; ציד מכשפות — לא כמונח פוליטי שלילי שאול מן ההיסטוריה, אלא כתופעה חברתית־פסיכולוגית אוטנטית של עידן בלתי־ראציונאליסטי, רדוף ביעותים ומיתוסים.

ראיתי "גורו" בסביבתם הטבעית — בהודו. כאלה החיים בעושר קיצוני, ואחדים שדלותם־קדושתם. שחיתי במחיצת מיסטיקנים מעמיקים יותר, בארצות רחוקות יותר. כבת מיסטית לא עשו עלי נאמני הגורו בישראל — ובכלל זה השליחה החודית, ה"מאהטמה" מוחמני באי — רושם עז מדי. התייחסותי אל התופעה הזאת היא חברתית, פסיכולוגית ופוליטית בלבד.

השימוש בטיעונים כמו־לוגיים, ב־רמה אינפאנטילית, ל"הוכחת" טענות מיסטיות, תוך מאמץ לחדור אל מהות הדברים מבעד לקליפת ישותם — מזכיר את זרם הדאדא באמנות של ראשית המאה, שבא לבטא מח־אה נגד המגופה, הפאתטי והמזוייף שבחברה ובסגנון המסורתיים. לא מיקרה הוא, שרוב מניין ורוב בניין הנאמנים הם נוער בעל אינטליגנציה גבוהות מן הממוצע. הסתירה הפני־מית, הפער בין האידאולוגיה למצי־אות, בין חזון לאחריותו, חריף בש־כבות אלו יותר; הבנים מבקשים אחר חזון, אשר אובדנו הותיר את הוריהם חלשים ומבוישים. במקום לעסוק בגירוש רוחות — הבה נשאל את עצמנו למה דלונו כל כך, עד ש־מירב האידאל שדורנו יכול להציע לדור הבא הוא התנחלות בשטחי זרים ו"תודעה יהודית" סינטתית בנוסח "השם יקום דמו".

עד כאן על תרומת החברה הישראלית להתפשטות פולחן הגורו ב־ארץ. המשמעות הפוליטית של ה־תופעה בוודאי שאינה חיובית: זוהי בריחה מניגודות, ממאבק, מענייני העם והמדינה. חיילים שראיתי שם עוררו גם בי הרהור, שבוהן רגלו של הגורו אינו משפיע לטובה על כושרו הצבאי של הסוגד לו.

החיבט המטריד ביותר הורים ומורים של בני נוער שנתפסו לכת — הוא הפסיכולוגי. ראיתי אמהות שה־גיעו עד סף יאוש, נערים ונערות ש־פרקו לא רק עול מישמעת אלא גם זיקה ועניין בכל הנעשה סביבם — במשפחה ובבית־הספר. ראיתי בת־קיבוץ שנטשה תינוק ותתנחלה בקר־מונה של הכת, אם לילדים רכים ה־מזניחה אותם במידה הולכת וגוברת, למען האושר הפנימי האישי שלה. האחווה השיטחית, ה"שבת־אחים" מתוך ריפרוף שבהתנתקות הנשמה מן הקרוב, למען התמזגות עם הקוסמי — וזהו סם חריף והרסני.

ראיתי גם מיקרים הפוכים: צעי־רים שהתגברו על מחסומיהם הקשרים מדי, שהשתחררו ממעצורים מו־קים ונעשו נינוחים, עליזים ומאושרים יותר.

טעות אופטית שכיחה ביותר היא ראיית סיבה כתוצאה. כת הגורו מש־כת אליה אחוז גבוה מאוד של בני נוער בלתי־מאוזנים, כפייתיים, אומל־לים בגלל מצב מישפחתי או מדוכאים מסיבה כלשהי. כאן נעשו לפתע חופ־שיים מלחץ, מבושה, מחובה. הבט פנימה, הקרן אושרך החוצה; זה ה־כל. וזה הרבה מאוד! פתאום נמצאה נורמה ומסגרת המשבחת חזיה, דמיון והרפייה. באמצעים סוגסטיביים־היפ־נוטיים אתה יכול להגיע לשמיעת צלילים מופלאים, לראיית צבעים נה־דרים, לתחושות ולבראציות רוחניות מרטיטות ואפילו לטעימת נקטאר — משקה האלים המיתולוגי. והעם רו־אים את הקולות.

לגבי מעטים יש בפולחן זה גם משהו מן הברכה; אלה שהגיעו אליו שלא מתוך משבר ודכאון עוברים חוו־יה מעשירה, מגוונת. האחרים מוצ־אים בפולחן קרן־אור של תקווה, אושר־פתאום בעמק הבכא של משבר אישי. רבים מאלה יעברו את הניסיון ללא נזק נפשי חמור. אך הקרע שנפער בינתיים בינם לבין הורים מתנכרים ואומללים, בינם לבין בית־הספר, ה־חברה או ילדיהם הרכים — את מחירו של זה ישלמו עוד ימים רבים. דרושה תבונת־לב רבה מצד הורים, מורים או בני־זוג כדי לעבור תקופה זו בשלום, מבלי להשאיר שריטות שלא יירפאו.

ויהיו מעטים שישקעו ויעמיקו ולא יעברו. אולי יהיו מאושרים מאוד, אבל הם יימצאו בעולם שמחוץ להשגתנו.

„במחנה' לילדים"

לקחתי בידי גליון יום־העצמאות של "משמר לילדים", וביקשתי לבחון באמצעותו מה בדיוק משתדל הדור הקשיש למסור לילדינו. עשיתי זאת בשיטת "ניתוח תוכן", כהגדרתו אופ־רטיבית צויינתי כל עיסוק בצבא, בט־חון, סיפורי מלחמה, תמונות נשק ולוחמים וכו' כ"חיובי", וכל שאר ה־נושאים כ"שלילי".

והרי התוצאות:

סה"כ עמודים בחוברת — 20; מתוכם "חיובי" — 15 ("השלילי" כולל שני עמודי מודעות, אחד תשבץ גדול, שניים סיפור).

סה"כ תצלומים — 21. מתוכם "חיובי" — 21.

סה"כ ציורים — 10. מתוכם "חיו־בי" — 8.

סה"כ קטעים (רשימות, סקירות, שירים, סיפורים) — 28. מתוכם "חיובי" — 23.

מוזר, שום עתון למבוגרים לא חדיר עצמו ממדורי אופנה ובידור, ספרות ומדע ואלף נושאים אחרים — למרות התקופה הקשה וכו' — ואולי בגללה. ודווקא לילדים קטנים אין מרשים לנוח רגע מן הגבורה והקטל!

ה„מחדל" ושורשיו - ומה אחריו

מאת ד. טס

קולות המחאה והקריאות ל„שינוי", העולים מן האספות וההפגנות בעקבות „מחדלי יום-הכיפורים", אסור שיעבירו אותנו על דעתנו, למרות כל החיוב שיש בהתעוררות העממית. בינתיים לא השכילו העומדים בראש ההפגנות והמתיימרים לייצג את „רצון העם" להציע לנו תוכנית ודרכים טובות יותר לפתרון בעיותינו החברתיות הקשות ולחיסול הסכסוך המדיני באזורנו מאלה שהציעו — ומציעות — לנו המפלגות ה„זקנות" לכל אורך הקשת הפוליטית והרעיונית. בין קברניטי המחאות לא נתגלו לנו — עדיין — ה„כוכבים", שתבונתם הפוליטית, מצעם הרעיוני, שיקול-דעתם ונסיונם בהנהגת הציבור עושים אותם „תחליפים" טובים ל„הנהגות ההיסטוריות", בשלטון ובאופוזיציה כאחת, שאפשר לסמוך עליהם שינהלו את מלחמותינו ביתר תבונה, כשרון והצלחה ובפחות „מחדלים" — ועל הפרק חרי עומדות שאלות של חיים ומוות.

— א —

אף לא אחד מקרב כל ה„מפגינים" — לרבות הפרופסורים — לא פרש עדיין לפנינו תוכנית מדינית-חברתית חיובית, מסגירה ומכובשת-לב יותר מכל התוכניות הידועות לנו לפי מצעי המפלגות הקיימות, והרי לא מספיק שהם יוצאים ידי חובתם בביקורת ה„מחדלים" של זולתם. עם כל חשיבותה של הביקורת כשהיא לעצמה, אין היא תחליף, לא למדיניות ולא להנהגה, ולמרות כל כוח-מגירורי שבה, אין היא אלטרנטיבה. שלא כבחיי המוסיקה, כך מסתבר, אין מנצחים-גאונים מתגלים בחיים הפוליטיים ב„חזדמנות" שבה עושה המנצח תקבוע „מחדל" (חולה) — וכובשים את עולמם בסערה. אפילו הנסיון הממושך יותר, שהיה לנו בשנים האחרונות בכמה מן המפלגות עם צעירים-זועמים שצנחו לצמרת ההנהגות, לא הוכיח — עדיין — שנתגלו לנו במערכים הפוליטיים-אידאולוגיים „עושי נפלאות". לא ראינו נסים ונפלאות לא ב„חבורה" ולא ב„תקשורת", לא ב„מסחר והעשייה", לא בהנהגת ההסתדרות ולא בהנהגת ה„מערך" ולא ב„ליכוד". לא הוכח עדיין שה„צעירים החדשים" מחוננים מקודמיהם, לא בכושר ביצוע, לא בכושר שיכנוע ולא במנהיגות המדינית, ואין צורך להוסיף שלא חידשו הרבה במישור הרעיוני של החיים הפוליטיים בארץ, לא ב„תנועת הפועלים" ולא במחנה ה„בורגני". לא „צעירים" סתם ואף לא אלופים שצנחו אל מוקצי הקריירה השונים — להוציא אחד או שניים, שהם אולי סיכוי שלא יכזיב.

נראה הדבר שאותו חוסר-אונים רעיוני ומנהיגותי, אותו חוסר-יכולת מצד הזועקים — ובצדק — ל„שינוי" להציע „פרוגרמה" מדינית רעיונית חדשה, כובשת ומלכדת, בתחומי החברה והמשק כבמדיניות החוץ והבטחון, נובע במידה רבה מאוד מן העובדה שלא „שינוי" דרוש לנו, ביסודו של דבר, אלא חזרה אל עצמנו. האימפוטנטיות הרעיונית נובעת במשטות מן העובדה, שה„צעירים" וה„מוחים", „מתביישים" — או אינם מעיזים — להודות שאין להם תורה חדשה ואחרת מתורתם של „אבות התנועה" כמעט בשום נושא ועניין, אין להם אומץ-הלב להודות, למשל, בעובדה, שמה שהציע — ומציע — הסוציאליזם לתיקון נגעי החברה ולבניינו של משטר חברתי טוב יותר וצודק יותר, אין לו תחליף. משום כך אין הם עושים גם את הצעד הנכון בכיוון הנכון, המוביל מן ה„הפגנה" ו„המחאה" שמאלה, להתלכדותו ולביצור כוחו של ה„שמאל".

— ב —

ה„מחדל" היה, כמובן, זעזוע פיסי ורוחני אדיר, מכאיב ומתסכל, והיה זה רק בלתי טבעי אילולא עורר זרמי מחאה ומרי.

אבל, כדי למנוע דיאגנוזה מוטעית ותרופות שווא וכדי ללמוד לקח נכון ומרפא, ניטיב עשות אם נשכיל להפריד בין מה שמכונה ה„מחדל המודיעיני" לבין מחדלי הכוננות. בין שני ה„מחדלים" האלה, המשולבים אמנם במלחמת יום-הכיפורים ובתוצאותיה הקשות, יש בכל-זאת שוני מהותי והשלכות נפרדות, שמן הדין לרדת לשורשיהם.

אפילו נתלה את האשמה ב„מחדל המודיעיני" ב„קונצפציה" (שאגב, לא הופרכה וכחו הצבאי העדיף של צה"ל הוא עדיין המרכיב הבסיסי של בטחון ישראל ועליו סומכים אף ה„יונים" הצהורות ביותר, כשהם מציעים ויתורים טריטוריאליים מושלמים), הרי לאמיתו-של-דבר אין „שירותי מודיעין" ואין ממשלה ואין מטה שיהיו מחוסנים תמיד ובכל מצב מפני טעות-שיקול מודיעינית — והדוגמאות רבות ומפורסמות. אילולא היו שירותי מודיעין, ממשלות ומפקדות נכשלים ואילו היו תכול מצליחים תמיד למנוע „מחדל", ייתכן שלא היו תבוסות מעולם — או שלא היה מנוס מתוהו-ובוהו. במקום שיש מנצחים יש גם מנוצחים, ואפילו במלחמות האפלות. אין „מודיעין" שלא נחל תבוסות מכאיבות ואין ממשלה שלא עשתה טעות-שיקול.

את ה„מחדל המודיעיני" שלנו אפשר להסביר גם בתושייה המצרית-סורית-סובייטית וגם בבטחון העצמי המופרז שלנו ובכל האשמות ביחד — ואין להוציא אף מנהיג מכל המפלגות כמעט שלא טיפח את הבטחון העצמי המופרז ולא זילזל בכושר הלחימה של הערבים. ההצהרות המרגיעות שהערבים „לא יעזו", שלצה"ל „עדיפות מכרעת", ש„מבחינה בטחונית נמצאת ישראל במצב הנוח ביותר שהיה לה אי-פעם", והאמונה המיסטית כמעט בחוסנם של קווי הפסקת-האש היו משותפות לכולם — לרבות המקטרגים כיום על ה„בטחון העצמי המופרז".

יתר-על-כן: אפשר אפילו להסיק מתוצאות המלחמה, שהערכת יחסי-הכוחות הצבאיים לא היתה כלל מוטעית ביסודה, שהרי על אף היתרון הטקטי שהיה לערבים בצעד הפתיחה, בהפתעה, בחימוש הסורי, בהטעיה המודיעינית המוצלחת ובמחדלי הכוננות הצבאית של ישראל, הוכיח צה"ל, לאחר שהתעורר וחזר וארגן את עצמו לקרב, כי אכן ידו על העליונה. הוא קירב את נשקו אל שערי בירותיהן של מצרים וסוריה והביא את שתיהן אל סף התבוסה, שהיתה כמונחת על הסף אילולא התערבותן המסיבית של ה„מעצמות", שעצרו את התקדמותו המוחצת והצילו את צבאות מצרים וסוריה מכשלון מחפיר.

הכשלון המודיעיני הסב לנו, כמובן, נזק כבד ועלה לנו בקורבנות יקרים. ולפי כל כללי המשחק אמנם צריכים ה„אשמים" ליתן את הדין גם אם הכשלון בלתי נמנע.

אולם ה„מחדל", שאיננו יכול ואיננו צריך לתת לנו מנוח ושעלינו לחשוף את שורשיו עד-תום, הוא מחדל הכוננות. והשאלה איננה רק מדוע לא נמצא מערך המילואים של ישראל — למרות כל ה„ידיעות" ו„הוראות הקבע" — ביחס כמותי ואיכותי סביר מול המערך ההתקפי המצרי-סורי הממגויס בגלוי ובנראה-לעין, על מאות אלפי חייליו הערוכים בכוננות התקפית גבוהה בקו החזית, אלא מדוע היה המצב לקוי ומרושל אף ממה שנדרש היה באותה דרגת כוננות נמוכה-יחסית, שנקבעה לו באותם ימים גורליים שבין כסה לעשור? מדוע לא נתמלאו פקודות והוראות? השאלה איננה רק מדוע היו מוצבים אך חמש או שש מאות חיילים ורק בחלק ממעוזי „קו בר-לב", אלא מדוע היו רשלנות והזנחה בציוד, בקשר, באספקה ובתצפית, כפי שחלו אף על המערך הדליל הזה שהוצב בחזית?

קול הזעם והמרי, הנשמע בפי אלה ממנהיגיהן של תנועות המחאה ש„היו שם", הקולניים והאילמים גם יחד, יונק מנסיונם האישי המר ומסיפורי האימים של הרבבות הרבות, שעשו את ימיה הראשונים והמרים של המלחמה בקווי האש שנפרצו ובקרבות הבלימה העקובים מדם. והרי הסיפורים, שכבר נצטברו לספרות דוקומנטרית ענפה, מלאים פרטי-פרטים על מחדלי כוננות, על דילול חסר הצדקה של עמדות, ליקויי קשר, לוגיסטיקה כושלת עם מערכי חימוש ואספקה לקויים, על ציוד שלא נמצא ב„מקומו" על אף כל הדיווחים. הסיפורים ממלאי הצמרמורת על מחדלי הכוננות הצבאית, בצילם של איומי מלחמה בלתי-פוסקים, וההרגשה הנוראה שמצב אומלל זה לא היה (כמו אולי ה„מחדל המודיעיני") „אסון טבע", אלא חלק מן ההתפרקות הכללית מרוח החובה והאחריות, שהצמיחו בקרבנו שש השנים השמנות שבין „ששת הימים" לבין „מלחמת יום-הכיפורים", רק מחייבים אותנו להרחיק את הביקורת — מרחק רב מ„לוח הזמנים" שנקבע לוועדת-אגרנט. ההתפרקות שפגעה בצבא היתה רק המשך להתפרקות הכללית שנישאה על כתפיהן של כל „קבוצות הלחץ" רבות-הראשם, שוו של ה„פרופסורים" לא היתה האחרונה שבהן. האשמה לא היתה של המנהיגים בלבד, שאה „ראשיהם" תובעים היום.

ה„מחדל" לא התחיל בצבא. זו היא האמת הגדולה, שממנה אסור לנו להתעלם אם אין אנו רוצים רק בהרס תדמיתו של הצבא ובערעור המוראל של החייל. ואמת זו מחייבת אותנו לחשבון-נפש עמוק ונוקב הרבה יותר, המחפש את האשמה פנימה ואיננו מטיל אותה על כתפי הזולת — אפילו הוא ממשלה כושלת. רוב תנועות-המחאה מתעלמות מן האמת הזאת וגורות על המחאה עקרות שלא תישא פרי. אפילו יעמדו בראש הממשלה אנשים חדשים ו„רעננים", לא תתחולל ה„תמורה" אם לא נרפא את סרטן ההתפרקות, הפוגע ברקמותיה הבסיסיות של חברתנו. איש יוסיף להערים על רעהו, ידווח דיווחי כזב, יחפש מפלט לעצמו, ירדוף מותרות וחיים קלים, ומה שיהיה בכל מקום יהיה גם בצבא.

המשבר לא התחיל מ„מחדל יום-הכיפורים". ה„מחדל", שאם כי היה צבאי בגילויו איננו צבאי אלא מוסרי במהותו, היה תוצאה — וגם מאיץ — של משבר עמוק, ממושך ויסודי הרבה יותר, ושורשיו נעוצים בעזובה הפשוטה והזועקת, שחדלנו להיות חברה חלוצית, ובטרם עת. התפרקנו מן העוצמה הפנימית הגדולה ביותר שהיתה לנו — מתוך אמונה כוזבת, כי ה„מדינה" תענה על הכול כתורת הממ־לכתיות ה„צרופה". פרקנו מעל כתפינו עול-חובה. חיי צנע ועמל כשרים הפכו סימן ל„לא יוצלחות" ובמקומם באו התנשאות חומרנית ורדיפת מותרות. ניצול לרעה של עמדות, דיווח קלוקל וכוזב, נריות שבאי-עשייה וב„סחבת", חקלת ראש ברכוש הציבור ובקופת הציבור, השגיות ראוותנית — ואף לוונטינית — ולא באחרונה: ה„מופת האישי", שהזין את עוצמתם והשפעתם של „מנהיגי האומה", של העומדים בראש התנועה, של משרתי הציבור, חדל להיות מרכיב של „קריירה". למרבה הצער, לא פסחו תופעות אלה, שהשחיתו את חיינו האזרחיים, על החיים בצבא, ואולי גם אי אפשר לדרוש הפרדה כזאת.

דמות המופת הישראלית שוב איננה החלוץ הנכון למלא כל חובה, להתנדב לכל משימה, לשאת על כתפיו את משא האחריות האישית לגורל העם ולחיות בתודעת שליחות מתמדת. את מקומו של „איש התנועה" תפסה ה„וואריזמה" ש„מותר לה", ה„חברה'מן" היודע לנצל את המצב, ה„עושה חיים" בטרקלינים של האנשים ה„מצליחים" (שהם לעתים קרובות מאד בני הטיפוחים של ה„אוצר" ומדיניות ה„השקעות"), היודע לשתות ויסקי ולאכול צדפות. במקומו של הקנא לאמת, ותהא זו קשה ומרה, כיוון שאיננו רוצה לחיות באשליות — ולהכשיל — צמחו אצלנו העושים קריירה מ„כותרות" מאחות-עיניים על „מבצעים" למיניהם, ועל „תוכניות" למיניהן, ועל כל מיני הצהרות־סרק מדיניות — לרבות כל מיני ספקוציות על חשבון חולשת האוייב. ורוח זו הנושבת ברחובותינו מאפיינת הן את היושבים ראשונה במלכות, הן את ה„עסקנות הציבורית", הן את ה„ביורוקרטיה, והיא יורדת עד לטירוני ה„אפסניה".

שוב אין ה„חלוץ" נושא לחיקוי ושוב אין מרגישים כלפיו אותו „רגש נחיתות", שהיה דחף חינוכי כה עז בעבר. הנושא לחיקוי היא ה„חברה הזוהרת". ה„גיבור" שוב איננו מי ש„בונה את הארץ", אלא מי שיודע לטפח קשרים טובים אל אלה שהכסף אצלם „וזה שום דבר". סיפורי הצלחות של חברת הפער: הסמוכה על שולחן הממלכה מחניפים היום הרבה יותר מן הסיפורים על התמהונים מן העבר וכמה וכמה מ„גיבוריה" של ישראל החדשה היו ל„שם דבר" ולנושאי קנאה — וחיקוי — המטפחים אורח-חיים ואורח-מחשבה ניהיליסטי. זהו שחולל במידה רבה את ה„ירידה" המוסרית בחיינו, שהגיעה אל חיי יום-יום ממש, אל הזוטות, כביכול, והוא-הוא שורש ה„מחדלים" כולם.

וכאשר האדם העובד, העמל קשה למחיית בני ביתו, רואה את „גיבוריה" של החברה הישראלית החדשה במכוניות הפאר, את ה„צמרת" שלו, את ה„מנהל" במפעל הציבורי, ההסתדרותי והממלכתי גם יחד, ואת ה„בכירים" במשרדים ובחברות", המבלים את ישיבותיהם במסעדות יקרות דווקא, המחליפים את ה„רכב" כל שנה שנתיים על חשבון הציבור ואת הדירה במפוארת יותר ונוסעים ב„תפקיד" לחו"ל וחוזרים עם כל מיני מתנות והכול מבוסס על השקר הגדול של שכר „נומינאלי" צנוע מאוד עם כל מיני תנאים נלווים — פטורים ממיסוי ונדיבים מאוד ומשחיתים מאד, וטלפון חינם והלוואות „עומדות" ושעות נוספות פיקטיביות, ופיצויים ותגמולים המתנשאים לרבבות רבות מאוד של לירות לכל מיני „בכירים" (לעומת פיצויי פיטורים של שבועיים לשנה לעובדים בשכר), וכל מיני תוספות אחרות המגדילות את ה„משכורת הנומינאלית" פי כמה וכמה; כשפועל בסדנא רואה את השקר המוסכם, הליגלי, תות (היורד, כמובן, מן החיים ה„אורחיים" גם אל ה„צבא" על שיכוניו האקסקלוסיביים כמעט) — הרי לא זו בלבד שאין הוא מקבל „מוטיבציה" למוסר-עבודה גבוה, ל„שירות" מסור, אלא אף לא למילוי חובות — וד"ל. להפך: מתעוררת בו אף נקמנות טבעית, אנושית, ורוח מרי נגד הרמאות המאורגנת הזאת — שאין צורך במחקר מעמיק כדי לגלות את השפעתם בכל המרי הסוציאלי הרוחש ב„שכונות" וב„עריי-הפיתוח" וב„תנועות המחאה" — שלא להוסיף, אולי, את ההנחה, כי ב„טנק" שלא היה מוכן להפעלה, גם בו יש מן ה„פרצוף" הגדול שמצפצפים „למעלה" על ה„מוסר" שהולבש מרכאות.

שורשי ה„מחדל" נעוצים עמוק בהתפרקות הבהולה והצפצנית מן הערכים ה„חלוציים" — הסוציאליסטיים במהותם — כפי שהתגבשו בכל „תורותיה" ושלוחותיה של תנועת-הפועלים ה„היסטורית" בארץ. ה„מהפכה היהודית" התירה לעצמה להשתחרר מעול החובה — והקורבן — שכל מהפכה מטילה על התנועה המחוללת אותה והנושאת בהגשמתה, מהר יותר משהתירו זאת לעצמן כל ה„מהפכות" החברתיות והלאומיות שנולדו עמה — ואף הרבה זמן לפניה — אף במדינות חזקות וגדולות הרבה יותר ומסובכות פחות בחרבות של „קליטה" ו„הגנה". עם כל הביקורת וההסתייגות שיש לנו מ„דרכי ההגשמה" של הסוציאליזם ב„עולם המהפכה", מותר לנו להודות — ולא לשבחנו — כי שם עדיין ה„חלוציות" קיימת (אפילו אנו מבקרים אותה על היותה „כפויה") ועוד לא הגיעה שם שעתם של החיים הקלים, שאנחנו הרשינו לעצמנו ברוב איוולתנו בארץ הזאת — על חשבון ה„שנור", כמובן.

— ג —

לכל ה„הפגנות", ה„מחאות" וה„רעננים" בהנהגה לא יהיה ערך מרפא ומזכך אם לא יובילו לחידוש כוחה — ורוחה — החלוצי-סוציאליסטי של תנועת-הפועלים בארץ. לא יבוא „תיקון" למהפכה היהודית גם מן התחלופה של ה„אישים" בהנהגה, אם יהיו אלה אישים ללא תעודת-זהות רעיונית-סוציאליסטית ברורה וישרת-קו. להגשמתו של „נאו-קפיטאליזם" ולפתרונות „מיליטנטיים" יש „תנועות" מושכות-לב יותר מ„תנועת-הפועלים".

„תנועת-הפועלים" סטתה מדרכה ההיסטורית-הסוציאליסטית של המהפכה היהודית והיא עלולה לאבד את שארית מנהיגותה בעם אם לא תשוב אל בסיסיה הרעיוניים-סוציאליסטיים, הן לגבי הבעיות החברתיות-משקיות, המלחמה בפער ובהתנשאות, בשקרים המוסכמים והמשחיתים, ובמצוקה וב„צכיזם" הפושה בהסתדרות, והן לגבי בעיות השלום והבטחון והשימוש ב„בטחון" לא לבטחון אמת אלא למטרות „סיפוחיסטיות".

מה שדרוש לנו היום אולי אפילו יותר מ„תרגילים" במנהיגים חדשים — עם כל הברכה שיש ב„כוחות צעירים" — הוא חידוש ערכים והתלכדות אקטיבית מסביב לערכי היסוד הרעיוניים של הסוציאליזם החלוצי, שאת חטא הזנחתו שילמנו — ועודנו משלמים — ביוקר רב ו„תוצאותיו" קופצות עכשיו אגרופים אפילו מול שעריה המחוסנים של הכנסת.

ספק רב אם מפלגת-העבודה עצמה, על כל חטיבותיה, סטיותיה והאינטרסים הרוחשים בתוכה, מסוגלת להתיר את עצמה ולשוב אל מקורותיה ה„חלוציים-סוציאליסטיים". מפלגת-העבודה כמות שהיא כיום נושאת למעשה את ה„רצידיב הזעיר-בורגני" בחברה הישראלית. הדרך בחזרה „שמאלה", הצמחת שינויים רעיוניות וארגוניות לאקטיבה הסוציאליסטית שאיננה מוכנה לקפל את דגלית, אפשריות היום, לאור כל המתרחש סביבנו, הרבה יותר מאשר לפני הזעזוע של יום-כיפורים. זהו הלקח אשר כל החרדים לעתידה ובטחונה של מדינת היהודים ולעתידה של החברה הישראלית חייבים ללמוד אותו. לדרך המובילה בחזרה „שמאלה" אין תחליף, אף לא בתנועות-מחאה. אם לא יעוררו את מחנה השמאל לאקטיביות רעיונית ומדינית נועזות.

ממראות הפגנת 1 במאי של „מוקד"

זרקור

מפולת הפאשיזם בפורטוגאל

מאת יעקב זילבר

משטר־פנים־וחוץ, שריד מימים עברו, התמוטט "לפתע" לנגד עיניו של העולם. כמו כל העתונים, כותב אף "ניוזוויק" האמריקאי: "בפורטוגאל חוגגים את השחרור, כפי שחגגוהו שאר מדינות מערב־אירופה בתום מלחמת־העולם השנייה". השמחה פרצה, אולי, עוד ביתר סערה: הרי כה התמהמה השחרור — 48 שנים היה העם משועבד לפאשיזם, וגם לפני כן ידע רק ריאקציה ועוני!

מתוך הכת השלטת עצמה קם האיש, הגנראל אנטוניו דה ספינולה, הרס דפוסי פאשיזם ומיתוסי קולוניאליזם — אלה וגם אלה הממושכים ביותר בעולם — והדהים את הכול, לרבות האופוזיציה הדמוקראטית. ב־26 באפריל קרה ה"נס" — ובאחד במאי כבר צעדו המונים, ומנהיגי מפלגות־הפועלים בראשם.

„עם המדכא עם אחר לא יוכל להיות חופשי" — מאורעות פורטוגאל שבו והוכיחו, מה צדק קארל מארכס באמירה זו. לא במקרה היתה פורטוגאל הקולוניאליסטית הוותיקה אחת הארצות הפאשיסטיות הראשונות. ומשקמו כוחות מתוככי השלטון עצמו, שהבינו את ההכרח לשים קץ למלחמות הקולוניאליות, לא נזדקקו עוד לאזיקי הפאשיזם הישן נגד עמם־שלהם.

הא בהא תליא. ספינולה ואנשיו יצליחו בכיוון האחד, אם יתנו דרור גם בכיוון השני. אך האמנם יביא השלטון החדש את קץ הדיכוי? זוהי השאלה הגדולה הנשאלת, בייחוד על־ידי העם בפורטוגאל, בעצם ימי השמחה הגדולה.

□ קצת היסטוריה

כאשר יצא ואסקו דא־גאמא, ב־1497/8, למסע בספינתו ומצא את דרך הים אל הודו מסביב ליבשת אפריקה, לא יכול היה כמובן לדעת, כי גילויו הביאו על עמו את קללת הקולוניאליזם. פורטוגאל החלה את השליטה על עמים מעבר־לים — עד־מהרה גברו עליה אחרים וחטפו ממנה מושבה אחר מושבה. כך ירדה בעצמה כמעט לדרגת קולוניה — אשתקד חגגה בריטניה מלאת 600 שנה ל„ברית" עם פורטוגאל...

השלטון הפורטוגזי נהג לאו־דווקא יחס גזעני במובן המקובל של המלה; אדרבא, רבים מבין מתיישביו כיום נשואים לנשים כושיות. אולם המלחמות, שהוא מנהל ב־13 השנים האחרונות נגד עמי גיניאה־ביסאו, מוזאמביק ואנגולה, הן עיקשות ואכזריות יותר, ככל שגדלה התנגדות העמים בימים אלה לשלטון זר, וזרקור העולם כולו מאיר אותן — שהרי נותרה פורטוגאל המדינה האחרונה של הקולוניאליזם ה„קלאסי"!

רק ארבע שנים אחר שמוסוליני תפס את השלטון באיטליה חיקה אותו קארמונה בפורטוגאל, וב־1932 ירש את מקומו „ראש־הממשלה" סאלאזאר (זו, כנראה, הסיבה להבדלים בחישוב שנות הדיקטטורה). ב־1958 בא במקום הרודן שנפטר מארסלו קאיטאנו, אשר הבין אמנם, כי פאשיזם בנוסח קודמו לא יוכל להימשך עוד, אך בכל־זאת עשה את רצון „נשיא הרפובליקה" הסאלאזאריסטי, האדמיראל אמריקו טומאס.

ניתנת האמת להיאמר, כי מחמת הבנתו, שלאחר הכול אין אפשרות להמשיך עוד זמן רב באותה מידה של דיכוי כפול, ומחמת חיפושיו אחר צורות נאו־קולוניאליסטיות ו„ליבראליות" כלשהן, נעשה חשוד על הריאקציונרים הקיצוניים, ובסוף דצמבר אשתקד אף ניסו להדיחו — ואז חש ספינולה לעזרתו. אבל מאורעות החודשים הראשונים של 1974 — כל הקשור בהדחת ספינולה עצמו מתפקיד סגן הרמטכ"ל — גילו, כי למרות הכול היה קאיטאנו ממשיכו של סאלאזאר.

□ המיפנה אצל ספינולה

לא כן אנטוניו סבאסטיאנו ריביירו דה ספינולה — זה שמו האצילי המלא. הוא אמנם בנו של בעל־עסקים עשיר, שהיה מיועציו של סאלאזאר. צאצא למשפחת קצינים, למד באקדמיה הצבאית, הצטרף לצבא פראנקו כמתנדב נגד הרפובליקה הספרדית, וב־1941 אף יצא ל„השתלמות" נוספת אצל ה„וורמאכט" של היטלר ושהה בחזית לנינגראד — כל זה לפי הביוגראפיה שלו ב„טיים" האמריקאי. מקורות אחרים מוסיפים, כי היה גם בסטאלינגראד. ידוע, כי מיד עם פרוץ המלחמה הקולוניאלית באנגולה התנדב לחזית זאת, ואחר־כך ניצח במשך שנים על המלחמה בגיניאה־ביסאו. „לה מונד" הפאריסי (27.4.74) אף מוסר, מפי אחד ממכריו של דה־ספינולה, כי הרשה לפגוע בגנראל נורטון דה מאטוס שניסה לערוך כנס אנטי־פאשיסטי, והרשה לרצוח בין כותלי בית־הסוהר את הגנראל גודינהו, שצידד בבנות־הברית; לא אמר מלה כאשר המשטרה הפוליטית היכתה באכזריות את הגנראל דלגאדו — וידו אף היתה ברצח מנהיג לוחמי פאיג"ס בגיניאה, אמילקאר קאבראל...

אולם — ספינולה למד לקח. בין אם הוא דומה באופיו לדה־גול ובין אם — כפי שטוענים אחדים — הוא שואף להידמות לו; כמו דה־גול אחר כשלון המלחמה באלג'יריה, הבין דה־ספינולה אחר נסיונו בגיניאה־ביסאו שמוכרחים להסיק את המסקנה ולשים קץ למלחמה זו. המתישה רק — את המדינה המטרופולית. וכשם שדה־גול דאג בראש־וראשונה לבורגנות הצרפתית, כן דואג דה־ספינולה בוודאי קודם־כול לבורגנות הפורטוגזית, ואולי אף לאפוטרופסיה הזרים. אלא שהפסקת המלחמה הקולוניאלית, המביאה בעקבותיה גם דמוקראטיזציה מסויימת במטרופולין, היא לברכה, כמובן, גם להמוני העם העובד.

ומאחר שיש הבדל גדול בין צרפת של ראשית שנות השישים ופורטוגאל של אמצע שנות השבעים — חיונית וחיובית עוד הרבה יותר היא תפיסת הגנראל ספינולה בפורטוגאל!

החיילים הפורטוגזיים המתקוממים

האפריקאים מריעים

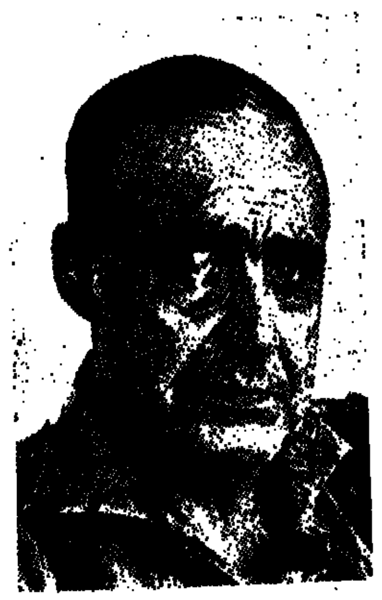

הגנראל דה־ספינולה

□ מאזן המלחמה

החשבון פשוט. המלחמות הקולוניאליות נמשכות, כאמור, כבר 13 שנים, בלי שאפילו סאלאזאריסטים מושבעים יעיזו לטעון, כי נצחונם נראה באופק.

אומה קטנה בת 8.8 מיליוני איש מחזיקה בקביעות צבא של 170,000 חיילים („טיימס"), לפי מקור אחר (אידריס קוכס ב„בעיות השלום והסוציאליזם" מס' 12, 1973) אפילו 220,000 חיילים, באפריקה הרחוקה, בתנאים קשים ביותר, בסכנה מתמדת, ושירות החובה הוארך לארבע שנים!

המלחמה עולה כמחצית תקציב המדינה העומד על סך 1.3 מיליארד דולאר. אין כאן הגזמה מגמתית — גם „ניוזוויק" מעריך, כי המלחמה כבר עלתה כ־6 מיליארד דולאר — ויותר מ־5000 חללים פורטוגזיים.

יתר־על־כן, לדעת כל המקורות, מהגרים מדי שנה כ־100,000 אזרחים, הן כדי להתחמק מגיוס למלחמה והן כדי להינצל מרעב ולמצוא בחוץ־לארץ עבודה, שתפרנס גם את משפחותיהם בבית. „טיימס" אומר, כי כבר היגרו 1.6 מיליון פורטוגזים!

הוכחה ברורה ביותר לחוסר־השחר של המלחמות הם מספרי „ניוזוויק". מהם מסתבר, כי בגיניאה נאלצת פורטוגאל להציב 3 חיילים משלה כדי לבלום לוחם־פאיג"ס אחד; באנגולה דרושים 4 פורטוגזים מול לוחם־גרילה אחד, ובמוזאמביק אפילו 7—6 — ובכל־זאת חודר ה„אחר" הזה אל תוך עריי הנמל והמינהל ביירה ולורנסה־מארקס!

למרות עובדות אלה תבע המפקד הראשי של מוזאמביק, הגנראל קאולצה דה־אריאגה, בשם הסאלאזאריסטים הקיצוניים, להמשיך במלחמה. דה־ספינולה החליט לצאת נגד דה־אריאגה — כאשר זה פירסם ספר ברוח זו, ושוב — כאשר הלה ניסה להחיות את קאיטאנו.

□ ...ומסקנות ספינולה

יש אומרים שהספר „פורטוגאל והעתיד", שפירסם ספינולה ב־22 בפברואר ש"ז, נכתב בתגובה על ספרו של אריאגה. מכל מקום, טוב שנכתב. האיש, אשר יותר מכל מפקד אחר ידוע כלוחם מנוסה, מוכשר ואמיץ ביותר, עשה פומבי לסיכומו:

„לרצות לנצח במלחמה נגד מרידה בדרך של פתרון צבאי, פירושו להפסיד לתבוסה מראש, אלא אם כן יש לרשותך כושר בלתי־מוגבל להמשיך במלחמה עד אין סוף... האם זה מצבנו? ברור שלא". ועוד: „עתידה של פורטוגאל תלוי בפתרון למלחמה שאנו שרויים בה... לא האחדות הלאומית אלא האחדות האימפריאלית נמצאת בסכנה, והתודעה כיום אינה סובלת אימפריות".

ספינולה גם מציע פתרון מדיני: בחירות לשלטונות אוטונומיים בכל ארץ, תוך שמירת ההכרעה בשאלות המדיניות הקובעות בידי ליסבון. המלחמות באפריקה יסתיימו כך שתובטח „השתמרות האומה כמדינה ריבונית בשלמותה הרב־יבשתית".

הניסוחים בספר מעורפלים למדי — אך ההצהרות תבואנה עתה במציאות. בעצם, ספינולה כבר ניסה לפתח „שלטון־עצמי" בגיניאה־ביסאו, והוא וחייליו השקיעו הרבה רצון טוב בבנייה, בפיתוח שירותים ובטיפוח חיים קהילתיים של האוכלוסיה האפריקאית, אך התוצאה לא היתה מעודדת — מסתבר, גם במקרה מלחמותיה הקולוניאליות של פורטוגאל, כי פחות ממתן הזכות להגדרה עצמית לא יועיל!

על הבטים אחרים של המיפנה בפורטוגאל — במאמר שני.

מעת לעת

מזרח תיכון

ערפאת: „אין שלום עם ישראל"

„חמישה מבין תשעת חברי הוועד־הפועל של אירגון השחרור הפלשתינאי (אש"פ), הרשות הגבוהה ביותר של תנועת ההתנגדות, דחו השתתפות אש"פ בוועידת־ז'נבה על המזה"ת והכחישו שיש תיאום בין אש"פ ומצרים בדבר הסדר עם ישראל", מסר „פיינאנשל טיימס" מביירות עוד ב־18 במארס.

לא בזה החדש, איפוא. אלא בעובדה, ש„פרי פלסטיין", בטאון התעמולה של אש"פ המופיע באנגליה, חוזר על ידיעה זו בגליון אפריל ומוסיף, כי „החמישה פירסמו הודעה המכחישה את סיפור „אל אהראם" הקאהירי, כאילו ישתתף יאסר עראפאת, יו"ר אש"פ, בוועידת־ז'נבה."

זוהייר מוחסין מ„אל־צעיקה", אחמד ימני מן „החזית העממית" (של ג'ורג' חבש), עבדול ואהב כייאלי מ„חזית השחרור הערבית" ושני ה„עצמאיים" ד"ר יוסף סאייג (גזבר אש"פ) ווזהדי נששיבי הכריעו בפירוש גם נגד השתתפות אש"פ בכל ועידת שתהיה מושתתת על החלטת מועצת־הבטחון 242 משנת 1967.

באותו גליון מתפרסמת הצהרת עראפאת בכוויית, לאמור, כי „המהפכה, שכבר לחמה באויב במשך תשע שנים (ז"א מאז 1 בינואר 1965), לא תוכל לעולם להפסיק את מאבקה נגד הפולשים הציוניים... אנו שואפים למדינה פלשתינאית דמוקראטית המגוהלת בידי ערבים ואינה תחת פיקוח ציוני".

בקאהיר, מוסיף „פרי פלסטיין", הדגיש עראפאת בפגישה עם סטודנטים, כי „העם הפלשתינאי ימשיך במאבקו המהפכני נגד האויב הציוני בישראל". באותה פגישה סיכם יו"ר אש"פ את „חמש מטרותיו", כשהשלישית גורסת בפשטות: „אין שום שלום עם ישראל"!

למותר לצטט את הרביעית: „לא אכיר בישראל"... מסתבר, כי למומחה היוגוסלבי לענייני המזרח התיכון, ועורך רדיו בלגראד, מילופין מילנקוביץ', היה יסוד מוצדק לביקורתו הקשה על אש"פ (ראה גליוננו הקודם), שעמדתה שוללת את „ועידת־ז'נבה ועצם הסיכויים לשלום בחלק זה של העולם".

קומוניסטים

צ'אושסקו: אין התנאים מתאימים ל„וועידה עולמית"

ניקולאי צ'אושסקו, נשיא רומניה ומזכ"ל מפלגתו הקומוניסטית, פירסם לאחרונה את עמדת מפלגתו לגבי המאמץ הסובייטי, לכנס עוד השנה „ועידה קומוניסטית עולמית", בראיון שהעניק לעתון הבריטי „גארדיאן". אך המנהיג הרומני לא הסתיר את עמדתו אף בפני עמי־שלו. העתונות הרומנית העתיקה את נוסח הראיון ב־10.4.74, לאמור:

„מיפגשים בינלאומיים עשויים אמנם למלא תפקיד חשוב בבירור בעיות ההתפתחות הנוכחית, בהכוונה הטובה יותר של המאבק לשחרור, לקידמה חברתית ולשלום, בתנאי שיאורגנו על יסוד שוויון מוחלט, בהשתתפות כל המפלגות, ולא יאושרו בהם שום תעודות או החלטות הפוגעות בעצמאותה, בזכותה של כל מפלגה, לקבוע את הקו הכללי שלה בהתאם לנתונים הקונקרטיים בארץ שהיא פועלת בתוכה.

„אנו יוצאים מן העובדה, שכל מיפגש בינלאומי חייב לתרום לשיתוף־פעולה יותר טוב, להידוק הסולידאריות, ולכן אין מקום בו לביקורת על מפלגה כלשהי או לגינויה. בצאתנו מהנחה זו סבורים אנו, כי מוכרחים לעשות עוד מאמצים רציניים, כדי ליצור את התנאים ההכרחיים למיפגש בינלאומי. זה דורש עוד פרק־זמן ארוך למדי, ולכן אינה עולה עדיין, לדעתנו, לעמוד שאלה של עריכה מיידית של מיפגש כזה" (ההדגשות — שלנו).

המפלגה הקומוניסטית הרומנית הצטרפה, איפוא, למספר הרב למדי של מפלגות קומוניסטיות — ביניהן הגדולות ביותר — הדוחות את ההצעה הסובייטית לכנס עוד השנה „ועידה עולמית" במטרה הברורה למדי, להוקיע את סין העממית ולחדש את המשמעת המוחלטת של המפלגות כלפי ההנהגה הסובייטית.

העולם

מה יהיה גורלו של מצע ה„לייבור"?

כבר בשבועות הראשונים לכהונתו של ראש־הממשלה החדש־ישן של בריטניה, הארולד וילסון, קם אגף שמאלי בקרב הממשלה עצמה למתוח ביקורת: בניגוד לקו שנקט ה„לייבור" בהיותו עדיין באופוזיציה, אישר שר־החוץ ג'יימס קאלאגאן עיסקה של בניית משחתות לרודני צ'ילה!

אריק הפר, שר־מדינה במשרד־התעשייה, חרג מתחום הלויאליות הפנים־מפלגתית, כאשר בתום חג הפסחא נשא נאום באזור הבחירות ואלטון והתייחס אל יו"ר מפלגתו וראש ממשלתו, לאמור: „לדעתי, אל לנו, בהיותנו באופוזיציה, לומר דבר אחד ובעוברנו לממשלה — לעשות דבר אחר". ב„מרי" של הפר תומכים כ־60 חברי סיעת הלייבור!

והמחלוקת על צ'ילה גוברת והולכת. בריטניה מספקת להונטה בסאנטיאגו שתי פריגאטות ושתי צוללות. בעיסקה, מבקשת הממשלה להצטדק, נקבעה כבר על־ידי הממשלה הקודמת. יתר על כן, למספנות הסקוטיות של גלאזגו, שם נבנות האוניות, חשובה העיסקה מאוד־מאוד. אולם, האגף השמאלי ב„לייבור" מתקומם נגד העובדה, שכבר אחר תקופת ממשל כה קצרה ננטש הקו הקודם.

תשובה עקיפה השיב הארולד וילסון עצמו, בספר זכרונותיו על השנים 1964 עד 1970 („מנגנון המדינה"). בו הוא מתאר כיצד ב־24 בנובמבר — ממשלת הלייבור התכנסה בפעם הראשונה ב־19 באוקטובר 1961 — לנוכח תמרוני בורסה שסיכנו את הלירה־שטרלינג, נערכה „ישיבה דראמאטית בלתי־רגילה" עם נגיד הבנק של אנגליה. „לורד קרומר הטעים, כי למשבר גרמנו אנו בעצמנו, כיוון שלא נהגנו כעצתו, לקצץ באופן דראסטי בהוצאות המדינה — דבר שהיה נעשה על חשבון מצענו הסוציאלי. עתה שוב תבע קיצוץ ניכר בהוצאות, וזאת בלי שים לב לצרכים חברתיים וכלכליים. נוסף על כך דרש בתחומים אחדים נסיגה עקרונית מהפרוגראמה הכלכלית שלנו, ששר־האוצר כבר הודיע עליה. אמרתי — לא בפעם הראשונה — כי נקלענו למצב, שלממשלה, אשר יצאה מבחירות חדשות, מוכתב (לא כל כך על־ידי נגיד בנק המדינה אלא על־ידי ספסרים בינלאומיים) ויתור על המצע, שעל־יסודו ניהלה את מסע־הבחירות. רוצים להכריח את הממשלה כי תקבל את הקו הפוליטי של השמרנים, אותו היא דוחה באופן עקרוני. הנגיד אישר לי, כי אכן זהו העניין. שאלתיו אם פירוש הדבר שממשלה — תהא המפלגה המרכיבה אותה אשר תהא, ויהיו העקרונות הפוליטיים שייצגה במערכת הבחירות אשר יהיו — לא תוכל למשול, אם לא תקבל על עצמה מייד את מדיניות השמרנים. הוא נאלץ להודות כי זה, למעשה, תוכן נימוקיו, לנוכח הלחץ הכלכלי שהופעל מצד אלה, שבידם השליטה הכלכלית המכרעת".

זאת, אולי, ההודאה הגלויה ביותר במיגבלות, המושמות לסוציאל־דמוקראטיה בימינו — הודאה של בעל־הדבר עצמו. אין זה פותר, כמובן, את הסוציאל־דמוקראטיה מאחריות. אבל זה חומר חשוב למחשבה.

ארצות סוציאליסטיות

שוב העלאת מחירים בפולין

האמרת מחירים היא נושא עדין בפולין, בייחוד מאז דצמבר 1970. ואכן, אחר ההתייקרויות בינואר ש"ז התנדפה סופית האווירה הנוחה הקרויה „אחר־דצמבר־1970". בזה, נדמה, לא ישנו העלאות השכר ההדרגתיות, שהובטחו לקבוצות מקצועיות שונות.

הועלו מחירי הדלק — ועקב זה דמי־הנסיעה באוטובוסים ובמוניות, המשקאות האלכוהוליים הארוחות והשירותים במסעדות ובבתי־הקפה (למעט „בארי־החלב" והמטבחים במפעלים). התייקרו, איפוא, „תענוגות" האורח הממוצע — וזה מרגיז.

ההנהגה החדשה בראשותו של גירק, בשאיפתה להשיג תמיכה רחבה, הבטיחה תחילה, כי פולין תעלה בקרוב לרמת הצריכה המקובלת באירופה — והרמז הוא לזו המערבית. מתוך כך ניתן בתוכנית החומש השוטפת מקום בכיר ליצור של אמצעי־צריכה ועוד יותר ליבוא של אמצעי־צריכה. מגמה זו גרמה לעלייה מהירה של הסחר עם המדינות הקאפיטאליסטיות המפותחות, ובייחוד לעליית היבוא מהן. ב־1972 עלה הסחר עם ארצות אלה ב־35.1%, והיבוא מהן — אף ב־51.6%. בראש התור עמדה גרמניה־המערבית: היבוא ממנה עלה ב־1972 ב־98.7%; 8% מכל היבוא הפולני באים מארץ זו. ב־1971 היווה הסחר עם הארצות הקפיטאליסטיות 34.7% של כלל סחר החוץ הפולני, ב־1972

(המשך בעמוד 15)

ביום־השנה השני לפטירתה של

ד"ר סלבה מיקוניס

ביום ג', 14 במאי, —

תתקיים עליה לקברה בחולון.

מתאספים על־יד השער החדש של בית־הקברות ב־3.45 אחה"צ.

צעירים ממפלגות תנועת־העבודה תוהים על החברה הישראלית ערב 1 במאי 1974

ברב־שיח על הנושא "איזו חברה אנו רוצים בישראל?" הופיעו ערב 1 במאי פנחס גינוסר מ"מוקד", מוקי צור מעין־גב (איחוד הקבוצות והקיבוצים), נחום שור מכפר־מנחם (הקיבוץ הארצי), אורי גורדון מן המשמרת הצעירה של מפלגת־העבודה, מוחמד ותד מן החוג הרעיוני הערבי ויגאל עילם מן החוג לליבון רעיוני במפלגת־העבודה. פתח והנחה לטיף דורי ממפ"ם.
ה"רב־שיח", שריכז קהל רב באולם בני־ברית בת"א, נקרא על־ידי "צעירים ממפלגות תנועת העבודה בישראל".

לטיף דורי (מפ"ם):

המחדל הסוציאלי

לטיף דורי פתח: אין זה מקרה שתנועת העבודה הישראלית הרימה מראשיתה שני דגלים, את דגל הלאום ואת דגל המעמד, כי שניהם סימלו ומסמלים את השילוב ההכרחי שבין העניין הלאומי והעניין החברתי. בשעתו הכריז משה דיין, כי לא ניתן להניף בעת ובעונה אחת שני דגלים, את דגל הבטחון ואת דגל הצדק הסוציאלי, והנה, לאחר מלחמת יום־הכיפורים נוכחנו כולנו לדעת, שבין גורמי המחדל הבטחוני היה המחדל הסוציאלי. במשך שנים האמנו שצה"ל הוא מעין חומה סינית, שאליה לא יחדרו מחדליה ומחלותיה של החברה. כיום ברור, שאי־אפשר יהיה להתגבר על חולשותיו של צה"ל ללא שינוי דמותה של החברה.

באחד במאי זה אנו שולחים מכאן את ברכותינו לעם פורטוגל ולפועלי פורטוגל, שזכו השנה — לאחר ארבעים שנה — לחוג בגלוי את חג אחד במאי.

סיבוב ראשון:

פנחס גינוסר ("מוקד"):

מה כבר אבד בהגמוניה הפועלית?

החברה שאנו רוצים בישראל, לפחות זו שאני רוצה בה, היא חברה סוציאליסטית בשלבה העליון, כאשר יעבור האדם ממלכות ההכרח למלכות החירות — ואינני מוצא לכך ניסוח יותר טוב מן הניסוח של מארכס. אולם, אפשר לבוא ולזרוק לי, שכאשר אנו עומדים אולי על סף אובדן ההגמוניה הפועלית במדינה, כיצד אתה שר על אחרית הימים?

האמנם עומדים אנחנו על סף אובדן ההגמוניה, או שההגמוניה כבר אבדה?

היא אבדה, לדעתי, בשורה של דברים. בתחום החינוך, לא רק שבוטל „זרם העובדים", אלא שאין מחנכים יותר בארץ לחשיבות העמל, לערך של שוויון, לתפקידים ההיסטוריים שמילאה תנועת הפועלים, בארץ ובעולם, לרצון לבנות עולם טוב יותר ושונה בתכלית מזה שאנו חיים בו.

אבד שטח בחוק צינון שביתות וצווי ריתוק.

היתה נסיגה בצורת הקטנת משקלה של התנועה הקיבוצית בחברה הישראלית; בהסתגלות השכבה המנהיגה והשלטת לתפיסה, לאורח־החיים ולאידיאולוגיה של המתעשרים החדשים.

היתה החלשה של המשק הציבורי לעומת המגזר הפרטי והעבודה השכירה חדרה אל כל סוגי המשק השיתופי.

ושני הדברים החמורים אולי מכול הם: שהפרולטאריון החדש אשר קם בארץ הוא פרולטאריון אנטי־סוציאליסטי ויש ניכור בינו ובין ההסתדרות ומפלגות הפועלים. הוא זורם אל ה„ליכוד", ובעיקר אל „חירות", מכיוון שבזה מביע הוא את מחאתו על הניצול שהוא נתון בו, ומי ששולט כיום מסמל את הניצול והקיפוח.

הדבר החמור השני — אין שום תחושה והבנה אצל הפועל, בין אם זה העובד במשק ההסתדרותי ובין אם זה העובד במשק הפרטי, שיש לו סיבה טובה להיאבק על כך שהמשק הפועלי יתחזק על חשבון המשק הפרטי; שהמשק ההסתדרותי נוהג אחרת כלפי עובדיו, שהם „בעלי־הבית" בו, שהמיגזר ההסתדרותי ממלא במשק ובהתפתחות החברה תפקיד מיוחד ושונה מזה שממלא המיגזר הפרטי.

בארצות כמו צרפת ואנגליה, אם מפלגות־הפועלים אינן בשלטון, יש להן לפחות בסיס מוצק שממנו אפשר לזנק — ואלה הם האיגודים המקצועיים. ההתפתחות בארץ היום מרמזת על הסיכון הגדול שמפלגות־הפועלים תאבדנה לא רק את השלטון במדינה, אלא גם את בסיס הכוח ששמו תמיכת הפועלים המאורגנים באיגודים המקצועיים.

מוקי צור (עין־גב — איחוד הקבוצות):

מרכיבי כוחה של תנועת־העבודה בסכנה

לא עם כל דגל אדום המונף היום בעולם יכול אני להזדהות. לציונים ולסוציאליסטים יש הנחה משותפת, שהמצוקה מולידה כוח מוסרי ופוליטי. הסוציאליסטים האמינו שכוח זה נולד בפרולטאריון והציונים — שהוא יוולד מן החברה היהודית שבמצוקה וכוח זה יביא לגאולה.

החמרנות היא קריקטורה של רצוננו לחיות חיי רווחה נורמאליים — או שרצוננו לחיות חיי רווחה נורמאליים הוא התר פסיכולוגי לחמרנות המשתוללת.

עלינו לעמוד על סוד כוחה של תנועת־העבודה. סוד זה היה טמון בשלושה דברים: 1) תנועת העבודה ביקשה לתת ביטוי לכלל העם; 2) מה שלא נוכל ליצור במסגרות פוליטיות, ניצור במסגרות של הגשמה כיחידים וכקבוצות (הגשמה אישית); 3) לא לאבד את המצפן החברתי. כל שלושת הדברים נתונים היום בסכנה וכל פתרון צריך לענות על שלושת האתגרים גם יחד.

אני מאמין שאנו מסוגלים להביא לתחיה חברתית, ליצור גרעינים חברתיים ותרבותיים שיהיו תשתית לתחייה של תנועת העבודה.

נחום שור (כפר־מנחם, הקיבוץ הארצי — מפ"ם):

בלי חידוש האידאולוגיה לא נציל את ההגמוניה

נדמה לי שכולנו רוצים חברה שאיננה חברת סטאטוס. כולנו רוצים בצמצום פערים חברתיים, עדתיים ולאומיים, כולנו רוצים בחברה דמוקראטית פתוחה וסובלנית, עם גופים וולונטאריים אקטיביים, חברה ערכית ואיכותית של הישראלי היפה ולא המכוער — ובכל־זאת התרחקנו מזה. מדוע? הרי תנועת העבודה היתה בשלטון, מי הפריע לה להגשים כל אלה?

הבעיה נעוצה, כנראה, בתוך תנועת־העבודה ובמידת רצונה באלה. לדוגמה: נוכחנו לדעת בתנועה הקיבוצית, כי במקום שבאמת רוצים לחסל עבודה שכירה — קיים משק בלי עבודה שכירה, ואילו במקום שהגישה היא כי ה„בעיה היא מורכבת" (והיא באמת מורכבת) נשארים עם עבודה שכירה.

הדיבורים על תיקון החברה, צמצום הפערים וכו', נהפכו כמעט למצוות אנשים מלומדה. מדברים ולא מאמינים, שאת הרצוי אפשר להפוך למצוי. כי להפוך רצוי למצוי חייבים במדיניות, שהיא שרשרת של פעולות עוקבות, המיועדות להשגת יעדים שהוגדרו מראש.

אינני מאמין שהתחדשות אפשרית אם לא יהיה בו־זמנית שינוי במבנה המדיני, הכלכלי של ישראל. הכלכלן הבכיר דולק הורביץ כתב, שאין להעלות על הדעת רה־דיסטריבוציה של ההכנסה הלאומית, בלי לקחת מן השכבה העוצבה ולתת לשכבות החלשות — ויש הרבה דרכים לכך.

גידול הפערים מסר עוצמה בידי הימין. רוב העתונים בידיו. עם חיזוקו הוא לא ישלים, שהדבר האחרון, השלטון הפוליטי, לא יעבור לידיו אף הוא.

בלי חידוש האידאולוגיה אין שום סיכוי להציל את ההגמוניה — בלי עיצובה של מדיניות, שנתקדם בה בהדרגה ובעקביות לקראת חברה שוויונית יותר, לתרומה גדולה יותר מצדנו להציל את השלום — בלי כל אלה לא נעצור את ההידרדרות.

אני רוצה בליכוד כוחות ציוני־סוציאליסטי רחב, שיוכל למצות את מה שתלוי בנו — לתוכנית פעולה, להגשמה, לכיבוש הלבבות והדור הצעיר ולחידוש האמון בתנועת־הפועלים.

אורי גורדון (המשמרת הצעירה של מפלגת־העבודה):

חברה ערכית, המתחדשת תמיד

בסימן שקיעתה הרעיונית של תנועת העבודה הישראלית נחוג השנה את אחד במאי. איבדנו את המצפן הערכי והחברתי, שהנחה אותנו במשך שנים. גיבוש כוח שלטוני בלבד, בלי תוכן אידיאי, יחריף את המשבר ויביא את תנועת הפועלים למצבים מביכים.

על בני הדור הצעיר לא רק לבקר אלא לחנך עצמם לראייה מאוזנת של הדברים. 26 שנה נמצאת החברה שלנו בלוחמה בלתי־פוסקת, אך באותה שעה הרחבנו את המשק, שיקמנו את המולדת, הבאנו עולים מכל רחבי תבל, וכל זאת תוך חיים בחברה שהיתה במצור בלתי־פוסק.

החברה שברצוננו לבנות היא חברה יהודית, שצרכיה היסודיים לא השתנו: ישוב הארץ והפרחת השממה, חברה שתחיה בשלום עם שכניה, חברה צודקת, בעלת איכות־חיים גבוהה; חברה ערכית בעלת מצוות עשה, שאורחיה יזדהו עם המטרות והצרכים ההיסטוריים שלה, ובראש־ובראשונה עלייה רבתי לישראל.

אשר למלחמה של ההסתדרות בעוני ובפער הגדל והולך, מצפה אני שההסתדרות תתכנן תוכנית חברתית מקיפה לטווח קצר וארוך. כי היא לא תוכל לקיים את עצמה כחברה שיש בה פערים גדולים, כשם שהמדינה, ולו בגלל סיבות הבטחון, לא תוכל לסבול לאורך ימים את גידול הפער החברתי בה. אני מצפה מההסתדרות, שתניף דגלים כיאה לתנועה חברתית. למען האמת, לא ידענו לגייס את 18 אלף ועדי־העובדים בארץ לפעולות רווחה לאותם עובדים שמצבם הכלכלי קשה.

אני מצפה מהאיגוד המקצועי שיעסוק לא רק בשיגרה, שהיא חשובה לכשעצמה. אין בעיה של דור צעיר בהסתדרות. יש בעיה של ההסתדרות. תהיה הסתדרות טובה — יהיה בה דור צעיר. תהיה הסתדרות חלשה וגרועה — לא יהיה בה דור צעיר. אנו זקוקים להתחדשות מתמדת של זרימת אנשים ורעיונות. מאמין אני, שבכוחה של ההסתדרות להתחיל ביצירה ערכית וחברתית חדשה, וזאת למען המשך קיומה.

הדור הצעיר צריך לנסח מחדש את ה„אני מאמין" שלו. ומשוכנע אני שהוא לא יבייש את אבותיו, כשם שהאבות לא ביישו את דור הבנים.

מוחמד ותד (חוג רעיוני ערבי):

אל תתחלק ישראל לנדכאים ולמשתבללים

היום, במקום לפרוש כנפיים, יש לי הרגשה שאנו אוספים כנפיים. פועלי כל העולם אינם מסוגלים להתאחד והכוח מצטבר אצל החזקים ואילו החלשים צועדים לאחור בפרספקטיבה של האנושות כולה.

איזו חברה קצת יותר טובה יכולים אנחנו לבנות ולהגשים? אין זה יכול לבוא מתוך השתבללות (התכנסנו לקונכיה שלך), גם כאשר חברה היא במצור. החברה אינה מתגבשת, אלא הבקיעים בה מתרבים.

חשבתי שנדבר על חברה ישראלית ולא על חברה יהודית. על חברה אחת ולא על שתי חברות או שלוש חברות. אם תשתייך שכונת־התקווה לחברה הישראלית — הרבה מאוד תלוי בזה אם גם נצרת תשתייך אליה. אין הפרדה בין הדברים.

נחבוק את זרועות ישראל לפחות, אם איננו יכולים לחבוק זרועות עולם. אל נשלים עם כך שהחברה תתחלק לנדכאים ולמשתבללים. יש לבדוק את שורשי הדברים.

ה„מחדל" התחיל לא שבוע לפני יום־הכיפורים, אלא אי־שם בשנות ה־50. ה„מחדל" התחיל בקשר של שתיקה או במחאה של יציאה ידי חובה, כאשר נרמסה זכותו האלמנטרית של החלש. ומה שהתחיל בנצרת לא ייעצר בתל־אביב, אם גם רבים וטובים הישלו את עצמם שאפשר יהיה להקים סכרים, „לנו זה לא יקרה".

טיפחנו אלילים, את אליל הבטחון שאסור לבדוק אותו — וכך בעצם דהרה העגלה.

ביתנו לא יהיה נקי, אם ביתו של השכן לא יהיה נקי. אולי דרוש לסייע לו? אל נחיה על בסיס השאלה, מה טוב ליהודים? מה טוב לעמי? — והאחרים יוכלו לחיות על יד, בצד, אולי עד אין סוף.

יש תסיסה, אך לא אצל כולם. זאת איננה דווקא תסיסת החלשים והמופלים בכל המישורים. זו תסיסת השבעים יותר, שיש להם מוסר־כליות.

מה קרה שהחלשים, שלמענם בא היום הזה, עומדים בצד? אם אלה העומדים היום בצד לא יעמדו במרכז, ניפגש פעם נוספת בשביעיות־רצון עצמית, שהנה אנחנו עושים משהו — והחלש יישאר חלש ובישראל יישארו נדכאים ומשתבללים.

יגאל עילם (החוג לליבון בעיות חברה ומדינה במפלגת־העבודה):

חזון חברת המופת הוחלף בסיסמת הממלכתיות

אורי גורדון ומוחמד ותד הזכירו לנו, שאין רק טקסט אחד לאחד במאי. באחד במאי אנחנו מעלים בעיה שכואבת לנו כל ימות השנה. אך הנוסחה המשומשת אינה מתממשת בימים אחרים אלא ביום הזה, ולכן לא בכל יום נפגשים על במה אחת אנשים מ„עבודה", ממפ"ם ומ„מוקד".

אם מוחמד מדבר על בעיה ערבית, רק הוא יכול לדבר כך — לו היה כאן סעדיה מרציאנו, הוא היה יכול לדבר על פער חברתי מתוך נסיון אישי. אני מדבר על שני אלה כמצוקה רחוקה שלי — על יסוד הצגת אלטרנטיבה. יש מי שהמצוקה שלו היא פיזית ויש מי שהמצוקה שלו היא רוחנית.

אני מדבר על השגי דור האבות. גם אצלם פעלה מצוקה רוחנית. הם המשיכו לדבר על מלחמת מעמדות גם כאשר כל זה היה מגוחך במציאות של ארץ־ישראל בדורם, אבל זה העניק להם מפתח לפעולה למען חברת מופת. למרות שהמפתח היה מוטעה, הוא היה חשוב לחזון, ובעזרת זה הם הגשימו את עצמם והזיזו את כל העגלה הציונית. זה קרה לא רק בתנועה הציונית.

החזון של חברת מופת ליווה את התגשמת הציונות והוא אבד לדור הביצוע, שאני חלק ממנו.

מדאיג אותי מאוד, לאור מה שהתרחש בשש השנים האחרונות, השינוי במישור האידאולוגי. חזון חברת־המופת הוחלף בסיסמת הממלכתיות (וסיסמה זו נבלעה על־ידי מפא"י ואחר־כך שימשה יסוד לפלג שהפך למפלגה), וזה אחד מאבות הטומאה להתפתחות השלילית כאן. והגענו למיצוי העליון של התהליך בסיסמת „ארץ־ישראל השלמה".

תהליך זה התחיל אולי עם התחלת המדינה. המלחמה בהתפתחות אידאולוגית זו היא שיכולה להוליד התעוררות.

ממראות הפגנת 1 במאי של "מוקד"

סיבוב שני:

לטיף דורי: בסיבוב השני של הרב־שיח אני אפנה מספר שאלות — אל מוקי צור ונחום שור: מה, לדעתכם, עשתה וצריכה לעשות התנועה הקיבוצית במצב הנתון? למוחמד ותד: איזו תרופה רואה אתה למצבו של הציבור הערבי בישראל? לפנחס גינוסר: כיצד מציע אתה להיחלץ מן המצב שנתונה בו תנועת־הפועלים? לאורי גורדון וליגאל עילם: שיסבירו מה עושות אותן מסגרות במפלגת־העבודה שהם משתייכים אליהן?

מוקי צור:

הבעיה — להתחבר אל מוקדי התסיסה הסוציאלית

האלם בתנועה הקיבוצית נבע משתי סיבות. הראשונה — התנסינו בפוליטיקה והפוליטיקה הביאה עלינו הרס בבית; אנחנו נכווינו וחוששים מכך. השנייה — אנחנו חלק מן החברה הישראלית ומה שקורה בה קורה אצלנו.

הסיכוי הוא היכולת שיש לאנשים בעלי רגישות להתחבר עם מוקדי התסיסה הסוציאלית, אך אנו אל המוקדים הללו לא התחברנו. נכשלנו, כי היינו סוציאליסטים לעצמנו, אבל לא יכולנו למסור ל„קליינט" את מחשבותינו, כי לא ידענו את הסגנון ההולם.

כיצד לשכנע את העם, הרואה היום איך נוהגים מיניסטרים מכל העולם, שיש סיכוי לחיי צדק? העם אינו מתווכח על „מלכות החירות".

קשה לי להיות יצור פוליטי, אך אין ברירה, עלי להיות כזה. וגם אינני מוכן, שבגלל סטיות של המבנים האובייקטיביים הגדולים לא תהיה לי זכות לחיות בצורת חיים שאני רוצה בה — סוציאליסטית. אני מעריך את הקיבוץ, אך אינני רואה בו נזר. ההכרעות הגדולות צריכות להתרגם גם לשפה הפרטית שלי. לא השכלנו עדיין ליצור רקמות חברתיות חדשות.

נחום שור:

אם השינוי לא יתחולל בזמן נתון, יקרו דברים שאנו חרדים מהם

בולט, שכולנו רוצים פחות או יותר אותו דבר, אך המסקנות אינן אחידות. חשוב למצוא דרך לתרגם רצון זה לשפה משפיעה, כדי שהדברים ישתנו, אך עכשיו מדאיגה אותי העובדה שאנו נתונים בריאליה של זמן ומרחב ואם השינוי לא יתחולל בזמן נתון, יקרו דברים אחרים שאנו חרדים מהם.

כאשר לטיף שואל אותי, מה עשתה התנועה הקיבוצית בכל זה, הרי המסה שלה היא יחסית כל־כך קטנה שאי אפשר לתבוע ממנה הרבה.

התהליכים כל־כך סחרו והתשפעות היו כל־כך קשות ומסובכות, שכמעט לא הותירו כוח לתנועה הקיבוצית להשפיע, אך התנועה הקיבוצית מוכיחה, כי תיתכן חברה שוויונית ללא פערים וסמלי סטאטוס, וזה גורם משמעותי שאסור לזלזל בו.

החברה הקיבוצית לא העזה לצאת מקליפתה והיום דור הבנים צריך לדבר בשפה שתהית מובנת לרוב צעירי ישראל. התנועה הקיבוצית צריכה לקחת חלק בעיצוב דמותו הרוחנית של הדור.

כל רצון אסור שישאר רק חולי, ואם יהיה נחלת רבים — הוא יקבל משמעות יותר מעשית, וזה בתקופה סוערת ונזילה. אסור להחמיץ את ההזדמנות.

אני חוזר על כך, שעלינו לעשות לפני שיהיה מאוחר מדי. לכן הזמן הוא גורם מכריע ואינני יכול להרשות לעצמי להישאר בתחום האקדמאי.

פנחס גינוסר:

חובה לתת אפיק סוציאליסטי להתמרמרות הסוציאלית המוצדקת

דיברו כאן על הסובלים ממצוקה רוחנית, שאינם מוצאים את דרכם אל הסובלים ממצוקה פיזית, אל מוקדי התסיסה הפוליטית, ותלו זאת הרבה בסגנון. כבודו של הסגנון במקומו מונח, ואינני מזלזל בו, אך העיקר הוא התוכן, ואביא לכם דוגמא: — בישיבה של מועצת פועלי רמת־גן לאחר צמצום הסובסידיות, בנוכחות ועדי־פועלים, רבים מהם מעדות המזרח, הגשתי הצעה שיוחלט על שביתת מחאה (וזו היתה תביעתם של ועדי־העובדים). לצערי הצביעו יחד עם אורי דווידזון ואתי — נציגי „מוקד" — נציגי ה„ליכוד" ואילו נציגי ה„מערך" הצביעו נגד. קמה סערה בין ועדי־הפועלים וצעקו: „אנחנו רוצים לראות את הפרצופים של אלה שהצביעו נגד השביתה".

כאשר הרוב המכריע של נציגי תנועת־הפועלים מתייצבים בניגוד לרחשי מעמד־הפועלים, אין זו שאלה של סגנון. אנחנו, נציגי „מוקד" שם, הצלנו את כבודה של תנועת־הפועלים, אך היינו מעטים מדי, ומה שמוטל על מי שרוצה להציל את תנועת־הפועלים מהידרדרות הוא גיבוש כוח סוציאליסטי בישראל שייתן מוצא סוציאליסטי להתמרמרות הסוציאלית המוצדקת בארץ, אחרת נשאר רק המוצא של „חירות" והניתוק של מעמד־הפועלים מתנועת־הפועלים יגדל וילך. אומר זאת במילים הנדושות — צריך שיקום כוח מתוך תנועת־הפועלים, שינהל את מלחמת המעמדות; רק כך אפשר יהיה לחבר את חזון הסוציאליזם עם מוקדי המצוקה הסוציאלית.

בעיה שנייה היא, שעלינו להתייחס בקנאות ולא בסלחנות למשק הציבורי, להילחם בכל פגמיו הביורוקראטיים והאחרים, כדי שיהיה בו כוח־משיכה, כדי שהוא יועמד כמופת למשק הפרטי ולא להפך. זה יוסיף כוח־משיכה לסוציאליזם.

בעיה שלישית היא הצורך בעבודה אינטלקטואלית רצינית כדי לבחון את הנסיונות שנעשו בתחום זה בעולם. אמנם, מה שרלוואנטי בשבילנו הוא בעיקר נסיונן של ארצות הדומות לנו מבחינת המבנה החברתי־כלכלי, אך חשוב להתייחס — והתייחסות ביקורתית מחמירה, אבל רצינית — למה שהתרחש בברית־המועצות, כיוון שלא יועיל שום דבר: כאשר אתה חוגג את אחד במאי ומדבר על סוציאליזם, מכתימים אותך במה שקרה וקורה בברית־המועצות; אותי ואת נחום שור יותר, את אורי גורדון פחות, אבל גם הוא אינו יוצא נקי.

בעיה רביעית היא טיפוח החזון הסוציאליסטי וטיפוח רגישות לכל עוול, גם טיפוח רגישות ליחסי צדק בין עם לעם. וכאן אני רוצה לומר למוחמד ותד: יש צורך ברגישות ליחסים היהודיים־ערביים, אבל על בסיס של הדדיות.

אורי גורדון:

דרושה סבלנות ועבודה פוליטית

ראשית, אני סוציאליסט יהודי, והסוציאליזם שלי, אין לו שום קשר עם ברית־המועצות וכשאני חוגג את אחד במאי, אל יורקו לי את נאצר או את ברית־המועצות.

שואלים, מה עושה המשמרת הצעירה של מפלגת־העבודה כדי לשנות את הדברים. בן־אהרון היה הראשון שזרק למשמרת הצעירה, שאנו קריירייסטים, ואני מכיר רבים שחשבו כמוהו. אני חושב שאינני צריך להתבייש אם אני רוצה להשפיע והחברה זקוקה לאנשים שיהיו, כמוהו, מוכנים „לעמוד לרשות סידור העבודה" — כשם שהיה הוא מוכן „לעמוד לרשות סידור העבודה" כחבר־כנסת וכמזכיר־ההסתדרות.

המשמרת הצעירה איננה יכולה לשנות מייד, ומי שאין לו מספיק סבלנות לעבודה מסוג זה, מוצא עצמו בחוץ, כי בחוץ יש היום לאדם צעיר ומוכשר הרבה אפשרויות מחוץ לפוליטיקה. הקשיים למשמרת הצעירה אינם רק אצלנו. האם קל לחטיבה הצעירה של מפ"ם? זלמן ארן סיפר פעם, אילו קשיים העמיסו אנשי דור העלייה השנייה על אנשי דור העלייה השלישית בדרכם להשפעה.

זה שנים אני כואב את העניין, שמוקי צור עצמו אינו בתוך הפוליטיקה. כל חבורת מנהיגה זקוקה לאנשי הגות, כשם שהיא זקוקה לאנשי ביצוע.

הייתי במושב הוועד הפועל הציוני האחרון, שעסק בשאלת העלייה. ראיתי שם פעילי עלייה, ש־50 שנה הם מטיפים לעלייה ואינם עולים ואינם מתכוונים לעלות; איזו אמינות יכולה להיות לדבריהם? בכלל, אלה שגרמו לעיוותים אינם יכולים לתקן את העיוותים שהם גרמו להם ודרוש דור צעיר. הקמנו צוותי מחשבה לפער החברתי וישבו אתנו אנשים מקריית־שמונה, קריית גת ודימונה, אבל אין לזה שום משקל כי איננו יושבים במוקדי הכוח.

כואב לי שהחברה הישראלית חדלה לעסוק במושגים ערכיים. אני מעודד מגלי המחאה, אבל מה הלאה? אם פעילית לא ייכנסו למפלגות פוליטיות וייאבקו וייצקו את התוכן במסגרות פוליטיות, מה יישאר מזה?

אני משוכנע, שאם לא נברח מהמערכה, נוכל להגיע להשגים בתוך מפלגת־העבודה, וישיבת המרכז האחרונה היתה תחילת דרך להתחדשות.

יגאל עילם:

ה"מחדל" — הד קלוש של מדיניות ה"ליכוד"

החוג הרעיוני לליבון התארגן בעצם כשנה לפני מלחמת יום־הכיפורים והוא מונה אנשים שהתגבשו בחלקם מחוץ למפלגת־העבודה ואחר לבטים וקשיים החליטו לפעול במסגרתה.

המשחק במסגרת מפלגת־העבודה הוא לגיטימי. שואלים אם יש לכך סיכוי. ובכן, אינני מאמין שבמסכת הפוליטית בישראל יש זירה אחרת מחוץ למפלגת־העבודה ואני בטוח שמחאות על קביעה כזו יהיו פחות מ„מוקד" וממפ"ם והרבה יותר מצד ה„ליכוד". אין זה מקרה שיש לה הגמוניה, וזאת בזכות הפילוסופיה שלה כיצד צריכה להיות החברה הישראלית — והעקרות של האגף הימני.

לאחר ה„מחדל", הרי קמו בארץ תנועות מחאה. והנה הדגל שלהן לא היה חילופי שלטון מן העבודה לימין. יש לזה סיבה עמוקה, כי ה„מחדל" היה ביצוע קלוש של מדיניות ה„ליכוד" ואי אפשר להעביר את השלטון לאבי המדיניות הכושלת. ה„ליכוד" מעקר את עצמו.

כמי שהרגיש עצמו בתחושת מיעוט במשך 5—6 שנים, אני תוהה אם שעת התסיסה הזאת לא הגיעה עד עכשיו. העם הזה שילם מחיר כבד על כך שעברנו מחזון חברת־המופת ל„ממלכתיות" עד „ארץ־ישראל השלמה".

אני מרגיש שנושא הפער החברתי כבר הוכרע. תוך 2—3 שנים תמצא מדינת ישראל את עצמה, כאמריקה, משריינת תפקידים, משרות ועמדות באחוז מתאים לעדות המקופחות עכשיו. כל פעילות רחוב יכולה להביא לחוק שיתקן עוול של הפער העדתי, אבל אם ירצו 100 ערבים מנצרת להפגין על כך שהם אזרחים ממדרגה שנייה, לא אייעץ להם לעשות זאת עדיין בתקופה זו.

צרמתי את אוזנו של מוחמד וותד כשדיברתי על בעייתם של יהודים ולא על בעיית ישראלית. אבל הדבר אינו פשוט; מיזוג יהודי־ערבי לא יצליח והפתרון הוא ששתי הזהויות החזקות הללו נשארות במסגרת ישראלית. לא ניסטר מחוק השבות במסגרת חברה ומדינה ישראלית, וזה לא אקדמאי בעיני.

הבעיות שנעמוד בפניהן וניאבק על פתרונן הן: הבעיה הערבית, בעיית הדת והמדינה והביורוקראטיזציה.

(סוף בעמוד 15)

צריך עיון

פטריוטיזם־של־כסילים במהדורה חדשה

מאת מנחם ארנוני

הפטריוטים הכסילים של כל האומות דומים הם· לא חשוב אם דגלם אדום או ירוק, כחול או צהוב, יהיו צירופי הצבעים אשר יהיו — הם מניפים את הדגל ברמה ובגאווה, ואינם מבינים שידיהם דבקות במקל ובפיסת־בד· כאלה הם האלילים ועובדי־האלילים בני־זמננו· הפטריוטים הכסילים בכל חלקי תבל אינם פוסקים מלהלל את אלוהים, שהעניק להם את הזכות להיוולד כבן העם הנבחר "שלהם"· כאילו הם אבות האומה, הוריה וצאצאיה בעת ובעונה אחת! הם רוצים את הנתח הטוב ביותר והגדול ביותר למען עמם — אפילו אם פירוש הדבר להרוג את אחרון בניו· אפילו אם כל אחד מבני מולדתם כפרט איננו נחשב הרבה בסולם הערכים שלהם, הם מחפשים תמיד מרחב־מחיה ("לבנסראום") הולך וגדל לאומתם· מכיוון שהמילה "לבנסראום", הובאש ריחה, הם משתמשים בכל תחליף מילולי שהוא·

□ המשכילים הבוגדניים

להשכלה ולתבונה הם מתייחסים בעוינות חסרת־פשרות. הפטריוט הכסיל רואה בפטריוט השואל שאלות והמשכיל אויב אישי וגם בוגד באומה. הוא, הפטריוט המשכיל, מתואר כמכשול האמיתי והיחידי בדרך להשגת גדולתה של האומה ותהילתה. משום כך יש להשתיק ותרנים כאלה בדרך זו או אחרת. אתה משתיק אותם "על־ידי הכתמתם באות קין ועל־ידי כך שאתה שם אותם ללעג ולקלס. אם זה איננו מספיק, עשויים בתי־כלא להיות יעילים יותר. או אפילו הגרדום ופלוגות־הירי.

— — — גאוות לאומית מופרזת מביאה לכך שאדם מתייחס לעולם החיצון בבוז ובעוינות. כאשר יחס זה מעורר בוז ועוינות מן הצד השני, רואה בזה הפטריוט הכסיל, במבט לאחור, הוכחה לצדקתו המוחלטת. ושוב, הלאה כל אלה שאינם פטריוטים, התבוסתנים, המינימליסטים הלאומיים, אלה שלבם דואב ודואג לבריאה כולה! הלאה הפטריוטיזם המשכיל והנבון!

□ קיום שהועמד בסימן־שאלה

— — — אדם, שהקדיש את רוב ימיו לעניין הממלכתיות היהודית, יכול לראות אך בצער רב, שקיימת גירסה ישראלית של פטריוטיזם של כסילים. לישראל זכויות חוקיות רבות אבל שזכויות אחדות עלולות להיפגע במרוצת הזמן בגלל מצב־רוחה ומדיניותה.

עליונותה של ישראל איננה מובטחת. היא תלויה במאזן המדיניות הבינלאומית. הלוואי שישראל היתה מנצלת את עצמאותה במשך יובל שנים כדי לבצר את קיומה! בשטחים רבים, כולל תקומתה כאומה, וכן בעלייה, בחקלאות ובתעשייה, יכולה ישראל להתפאר בהשגים שאין דוגמתם בעולם. אבל כאשר מדובר בביצור קיומה לטווח ארוך, מדיניותה וממשלותיה החמיצו הזדמנויות רבות והחלישו יסודות מסייעים.

היו אלה סיכונים שישראל איננה יכולה להרשות לעצמה. אפילו אחרי הפרסום הרב והמופרז, שניתן לריכוך עמדותיהם של כמה מאויביה, רק דמאגוגים או גרועים מהם יכולים להתעלם מן העובדה, שחיסול ישראל מוסיף להיות המטרה המוצהרת של אויביה האחרים. ממשלות אלג׳יריה, לוב ועיראק מציגות זאת ברצון כעמדתן הרשמית. הסורים מהססים, כנראה. כן מהססים אי־אלה ערבים פלשתינאיים, למרות שרבים מארגוניהם מוסיפים להכריז על תורת ה„או אתם או אנחנו״.

היות שכזה נשאר עדיין הדו־שיח הנשמע בעולם הערבי, חצו היסודי של הפוליטיקה וההגיון מחייב לפקפק בתום־הלב אפילו של אותם ממשלות ויסודות ערביים אשר מגלים נכונות, אם כי הססנית, לדו־קיום עם ישראל מקוצצת. אפשר לשער, שמחלוקתם האמיתית עם אלה, המצדדים עדיין בגלוי בהשמדת־עם, היא תכסיסית ואינה נוגעת למטרות הסופיות. חשד זה עוד מתחזק נוכח העובדה, כי בעקבות מפלתם הצבאית בשנת 1967, היו ויכוחים פומביים בין מנהיגים ערביים על כך, שרצוי להעלים זמנית את הכוונה של השמדת עם מתוך חישוב של יחסי ציבור.

הישראלים יודעים וזוכרים כל זה היטב. תהיה אשר תהיה המדיניות שנקטה ממשלתם, היא נבעה ללא ספק מתוך האמונה הכנה, שהיא תשרת את קיום עמם על הצד היותר טוב. אבל באיזו מידה היו הלקחים שהפיקו מן המצב נבונים, אובייקטיביים, מציאותיים, והאם היתה המדיניות שנבעה מכך יעילה — זה עניין אחר לגמרי. עובדה היא שאחרי 25 שנות קיום, לישראל היום פחות ידידים מאשר בראשיתה. כמו כן, עובדה היא, שבאורח מוחלט ויחסי כאחד, ישראל כיום ניצבת בפני אויבים חזקים בהרבה משהיו לה אי־פעם. נוסף לזה, הקריאות למען ההכרה בזכויותיה הלאומיות היסודיות אבדו במידה רבה בתוך ההתנגדות הנרחבת בעולם שעוררו צירופי־השטחים המופרזים והבלתי־חוקיים של ישראל.

□ עת לשאול שאלות

אין כל ודאות, שהמפולת במעמדה הדיפלומאטי של ישראל היתה גזורה מראש. לפחות חלק ממנה בא אולי בגלל חוסר־רגישותה של ישראל, מדיניותה הכושלת ואובדן אופציות.

רבים יגידו בוודאי, שאין זה הזמן הנאות לידידי ישראל למתוח ביקורת עליה. הם גם יטענו, שמה שמותר לומר בין ידידים אסור כי ייאמר בפרהסיה. הפטריוטים הכסילים תמיד אומרים זאת. הם תמיד מוחים את טובת החברה במנטאליות של כנופיית קושרים. אבל דווקא זה היה אותו סוג של „עצות", שסיפקו תמריץ למסגרת הנפשית המוטעית והטראגית שאיפשרה במשך רבע המאה לנהל מדיניות קצרת־ראות במקום מדיניות נבונה. כן, האויב מאזין. הוא ישמח לאיד על כל מילה הגורעת מערכה של ישראל. הוא עלול אפילו לנצל אותה לרעה, מחוץ להקשר הדברים, למען מטרותיו האפלות. אבל אין חולה המעדיף למות במקום להוקיע את הטעות שבאבחנת רופאו. מוטב שהאויבים יאזינו לסודות מן החדר, שימצאו נחמה מוטעית בתופעה של ביקורת ידידותית, אם כי חריפה, ובתיקון עצמי, ובלבד שהלבנת חטאים לא תוביל להתאבדות. והזמן לביקורת הוא עכשיו, הוא תמיד עכשיו, כי לוח־הזמנים של הפטריוטים הכסילים לא ירשה זאת לעולם. ואפילו זה מאוחר מאד, הזמן הוא עכשיו, לפני שישראל תשלים את המעגל הגורלי של מעשי האיוולת שלה. בעבר הלא רחוק, לא היה כמעט סיכוי שהתבונה תעורר מישהו מאשליות מתוקות, אבל מאחר שאירעו בינתיים טרגדיות די והותר, ותצפיות מכוערות מסתמנות בבירור באופק, ייתכן שהגיעה השעה להשמיע את האזהרה האחרונה העשויה להועיל.

דואב הלב, שישראל עצמה היתה זו שסייעה במידה רבה לערפול קו־הגבול בין מה שמגיע לה ומה שאיננו מגיע לה. היא עשתה כך במטרה להרבות נכסים. מכיוון שנדרש מחיר תמורת השגת המקסימום, ייתכן שהיא לא תוכל להחזיק את המינימום המגיע לה בזכות. אחרי שישראל עוררה את זעם העולם על שהיא חומדת יותר מדי, היא עלולה להיכשל בהחייאת הרגישות הבינלאומית לגבי זכויותיה החוקיות בהחלט. כמה מהן עלולות להיפגע, יחד עם אלה שחייבות להיפגע.

□ אי־אלה גבולות אינם קדושים

תביעת ישראל לגבולות בטוחים מוצדקת ללא־תקדים בתולדות התביעות הטריטוריאליות. מבט אחד על מפתה המדינית מלפני שנת 1967, משולב בהערכת מצבה הפוליטי, מספיק כדי להדגיש שהגבולות שהיו קיימים אז לא עלו בקנה אחד עם עצם זכותה להתקיים כאומה.

לא הגבולות שורטטו בתוכנית החלוקה של האו״ם בשנת 1947 ואף לא קווי שביתת־הנשק משנת 1949 יכולים להיחשב כבלתי־פגיעים. אלה וגם אלה היו מותנים בתנאים פוליטיים, שהערבים מנעו את השגתם. תוכנית החלוקה, שכללה גבולות שהיו בני־הגנה עוד פחות מאלה שהשיגה המדינה החדשה במלחמת עצמאותה, היתה מבוססת על ההנחה כי בארץ־ישראל תוקמנה שתי מדינות, האחת יהודית, השנייה ערבית. שתי המדינות נועדו לא רק לחיות בשלום אלא אף להשלים זו את זו מבחינה כלכלית ואחרת. גם קווי שביתת־הנשק נועדו למעשה להוות רק הסדר־ביניים בדרך לשלום בר־קיימא, שהופר אחר־כך על־ידי החותמים הערביים, אשר סירבו לשאת ולתת על שלום. היה זה, איפוא, מעשה ידי הערבים, ששיקולי בטחון צבאי נהפכו לתנאי בל־יעבור בשרטוט כל מפה מדינית. כל יתרון טריטוריאלי שנפל בחלקה של ישראל היה מקרי ונבע מן הלוחמה שיזמו הערבים ומסירובם להתקיים יחדיו. הוא לא נבע משאיפות ישראליות ישירות לזכות ביתרון טריטוריאלי בתור שכזה.

לא היתה זו ישראל שהפרה את מגילת האו״ם, האוסרת על רכישת שטחים בדרכי מלחמה. הסותה הטריטוריאלית של המגילה נתונה למדינות חברות האו״ם שהתחייבו להימנע ממלחמה או מאיומי מלחמה — — —

הטיעונים, כי בתקופת הטילים אין גבולות בטוחים, מופרכים הם, משום שאינם מתייחסים לשורה של הסדרים המעניקים בטחון יחסי. אילו טיעונים אלה צודקים, לא היתה היום אף מדינה מחזיקה בבסיסים צבאיים זרים, כפי שעושות למעשה ארצות־הברית וברית־המועצות. ביחוד, במקרה של ישראל, מספיק להשליך את ההצלחות ההתחלתיות של התקפת הערבים באוקטובר 1973 על מדינת ישראל בגבולותיה מלפני שנת 1967, כדי להעריך את גורליותם האפשרית. טילים לטווח ארוך ובינוני אינם כלי־הנשק היחידים במחסני הנשק המודרניים. ייתכן שאזורי־חיץ אינם מהווים הגנה מפניהם, אבל הם מעניקים מגן ומרחב תימרון רב נגד שורה של כלי־משחית אחרים. כאשר שיקולים פוליטיים או החשש מפני מעשי תגמול מרתיעים כוח לוחם מלהשתמש בטילים ארוכי־טווח, כפי שאמנם אירע במלחמה הערבית־הישראלית האחרונה, עלולים להכריע את המערכה אותם כלי־נשק שיעילותם תלויה בעומק טריטוריאלי. מדינת ישראל בגבולות שלפני 1967 לא יכלה לספוג את נסיגותיה ההתחלתיות משנת 1973 ולא יכלה להיערך מחדש לשום הגנה עצמית יעילה; לא כן מדינת ישראל שלאחר 1967.

□ "גבולות בטוחים" שעוררו חשדות

אילו היתה ישראל מגדירה בבירור ובמומחיות מה הם, לדעתה, גבולות הבטחון המינימליים שלה, היו ממשלות רבות מטילות על מומחיהן הצבאיים לבדוק את הטיעונים. ייתכן שאז היו הן מציעות הצעות ופשרות. כמה מדינות היו מתחשבות ברצינות באינטרסים הבטחוניים של ישראל, אחרות לא, שוב אחרות היו מתייצבות בעמדת־ביניים. על כל פנים, אילו היו טיעוניה של ישראל מתבססים על שיקולים בטחוניים בלבד, הם היו זוכים, כנראה, במקומות רבים לאוזן קשבת.

לצערנו, התברר חיש־מהר, שבדיקת טיעוניה הבטחוניים של ישראל במסרק דק תהיה רק בזבוז זמן, כי ישראל ניסתה להחזיק כמה שטחים מסיבות בטחוניות, ואילו שטחים אחרים — מסיבות אחרות. שורה של תוכניות טריטוריאליות בלתי־רשמיות, שהציעו מנהיגים ישראליים שונים, היו מנטרלות זו את זו, כאשר היסוד המעשי המשותף של כולן היה בינתיים להחזיק בכול. ההבדלים היו עיוניים והיפותטיים; המדיניות האופרטיבית היתה לאפשר לזמן להפוך את הסטאטוס־קוו לחוקי.

ככל שההגדרה הישראלית של „גבולות בטחון" תהיה יותר מדוייקת ומוגבלת, כן יגדל כושר שיכנועה הבינלאומי. אילו היתה ישראל אומרת רק בבירור, כי מלבד הפירוז המבוקר של שטחים אחרים, התנאי הטריטוריאלי היחידי שלה שאיננו ניתן למקוח הוא החזקת חלק מרמת־הגולן ושטח מסויים להרחבת קו־הבטן שלה הצר במידה מסוכנת, היה הדבר משפר בהרבה את סיכוייה, כי ירשו לה להחזיק בשניהם. אבל ישראל עיקשת, אשר תובעת הכול וכל דבר באותה מידה של להיטות, יכולה רק להפחית מערך טיעוניה המשכנעים יותר.

ישראל נקטה אותה גישה מכסימליסטית בלתי־נבונה גם ביחס לעניינים אחרים, וכך שיכנעה את דעת־הקהל בעולם שהיא דבקה בהצעה כי מוטב להחזיק בכול מאשר לוותר על משהו. היתה זו נוסחה פשטנית, שאינה משכנעת איש. לערבים פלשתינאיים בעלי שאיפות לאומיות נאמר על ידי סוציולוגים ישראליים, כולל הגב׳ גולדה מאיר, כי מכיוון שאין הם מוכרים כישות אתנית, אסור להם להעלות שאיפות כאלה. הציונות היהודית תגנה את הגשמתה העצמית; מן הציונות הערבית נשלל צידוק כלשהו. רכוש ערבי שהושאר בישראל הופקע מנימוקים כה בלתי־עניינים כעוינותם המשוערת של אלה שנמלטו מן הארץ. בשטחים הכבושים עשו השלטונות הישראליים, עד כדי איסור כינוסים של ראשי עיריות, כדי למנוע הופעת נציגות של התושבים, ואחר־כך טענה הממשלה שאי אפשר לדבר עם הפלשתינאים משום שאין גוף המייצג אותם.

□ ראי שהופך ננס לענק

מדיניות ישראלית מכסימליסטית זו, יותר משנבעה מניתוח מדיני אחראי, שיקפה הלך־רוח לאומי מכוער, שבא בעקבות הנצחון הצבאי של 1967. אומה קטנה, בלתי בטוחה, הרגישה צורך פסיכולוגי למצות את עצמה בתחום של עולם החלומות. במראותיה היא גדלה לממדי ענק. היא יכלה לחרוץ את גורלה־שלה ואת גורלותיהם של אחרים. היא יכלה לדאוג לעצמה ויותר מזה. לא היה לה צורך בעצותיו או באזהרותיו של איש. אופיינית הכותרת המדהימה, שהופיעה בעתון יומי ידוע בישראל: „לישראל מעמד של מעצמת־על במזרח התיכון".

היו פיצויים נפשיים וצרכים רגשיים אחרים, ששימשו תחליף לניתוח פוליטי. עם, שהיה מחוסר־בית במשך שנות אלפיים, צהל על ריבונותו בשקיקות משכרת. העם גילה את „הטעם המתוק" של היות יהודי. כדי להגביר את ההנאה הנרקיסיסטית עוד יותר, הוא החל לראות בהיות אדם לא־יהודי משהו פחות מספק ומכובד. הלך־רוח זה ניזון בקלות מזכרונות עצובים מן הגולה. היהודים באו לישראל בגלל פרעות, בגלל ההשמדה השיטתית וההמונית של יהודים בידי הנאצים ובגלל האנטישמיות שנמשכה עוד אחרי מפלתו של היטלר. העולם החיצון נשמר בזכרון כעויין כולו, כאשר השוו אותו עם המקלט שמצאו היהודים סוף־סוף.

הסטריאוטיפ הזה היה נוח במיוחד, כדי „להסביר" את כל המחלוקות הפוליטיות והאחרות שנתגלעו עם עמים אחרים. הסובייטים אינם ידידי ישראל? זה בוודאי בגלל האנטישמיות שלהם. דה־גול מקפיא את יחסיו עם המדינה היהודית? „אנטישמיות", שנעלמה בו בשנות ידידות רבות, „נתגלתה" לפתע. האנגלים מדברים דברים דו־משמעותיים בעניין המזרח התיכון? הם חבורת אנטישמים.

עד כדי כך מעוות נראה העולם כאשר השקיפו עליו מבעד לצעיף של עויינות כללית, שהמצפון הלאומי הכתיב התנגדות לכל עצה מן החוץ. כל הסתייגות ממדיניות ישראל, ולו בלתי־מסקנית, הוסברה במניעים אנטישמיים. כאשר הועלו הסתייגויות כאלה על־ידי יהודים, הוצג הדבר בהשתקפות של שנאתם העצמית.

כדי לחסן זה את זה מפני השפעות חתרניות כאלה, חזרו אנשים פשוטים, העתונות ומנהיגים לאומיים עד כדי מיאוס על הסיסמה שהלמה את הלך־הרוח הלאומי: „לא חשוב מה אומרים הגויים; העיקר הוא מה שעושים היהודים".

□ ההנאה מלהיות שנואים

השקפה כה פסימית על העולם הובילה לאותה אי־מוסריות, שהיא בדרך־כלל מובילה אליה. אם כל אחד הוא רשע, אין טעם לחיות לפי סטנדרטים נשגבים, אך „בלתי־מציאותיים". היכולת ליצור עובדות משמשת עילה להצדקתן. „תודה לאל, יש לנו חיל־אוויר חזק" הפך לתחליף מנחם, שבא אפילו במקום נימוקים מוסריים שאין שנויים במחלוקת לטובת ישראל.

□ שום משא־ומתן אינו מתחיל "ברצינות"

— — — מנהיגי ישראל, שסמכו על הסיוע האמריקאי, האמינו כי יכלו להרשות לעצמם לצפצף על שאר העולם. הם יכלו אפילו להזניח את תפקידו הדיפלומטי העיקרי של כל לוחם מנצח: להגיע להסדר סופי עם האויבים המובסים במועד הנוח ביותר ולמנוע את שיקום כוחו הצבאי של האויב. אפילו העלוב שבסטטיסטיקאים חייב להבין מה גדול הפוטנציאל הערבי בשטח זה. אולם היהירות המאוהבת בעצמה מתעלמת גם מן הסטטיסטיקה.

כך החמיצה ישראל את ההזדמנות לקידומו של הסדר שלום כאשר הערבים היו במצב הסביר ביותר להתפשר. ממשלת ישראל לא הותירה לערבים דרך למוצא פוליטי והצבאי שלהם, שלא מוצה. הבל־ וניסתה לשכנע את הערבים שאין להם ברירה, אלא להשלים עם ייאושם. אבל כיוון שלא היתה זאת אמת, סירבו הערבים להתייאש, וראו בזה אתגר שחייב אותם לחזק עוד הרבה יותר את הפוטנציאל הפוליטי והצבאי שלהם, שלא מוצה. הבלתי־אפשרי היה לאפשרי, מה שלא ניתן לשער נהפך למציאות. במהרה נאלצה ישראל להבין, שאין לה אפילו חוזה בלעדי עם האלוהים הכל־יכול המעניק לה את המונופול על אלמנט־ההפתעה הצבאית.

בנקל אפשר היה „להצדיק" את המדיניות הישראלית של קפיאה על השמרים, כדי שבינתיים יאשר הזמן וינציח את התוצאות הזמניות של הקרב משנת 1967, בנימוק שאף אחת מהצעות הערבים להסדר לא היתה „רצינית". ואמנם כך היה. אבל משא־ומתן שנקודת־המוצא שלו היא תוכנית המתקבלת על דעת שני הצדדים איננו דורש משא־ומתן אף לא דיפלומטיה. שום פתיחה דיפלומטית התחלתית אינה יכולה לספק את הציפיות של הצד שאליו היא מכוונת. כוונתה העיקרית היא רק לבחון את נכונותו של הצד שכנגד לנהל משא־ומתן. דחייה על הסף אינה רק דחיית תנאים מסויימים, אלא דחיית עצם הנוהג של משא־ומתן. כך ייתכן שגב׳ גולדה מאיר צודקת באומרה, כי מעולם לא הוצעה הצעה ערבית כלשהי שתהלום את האינטרסים שאינם ניתנים למיקוח של ישראל ולפיכך תהיה „רצינית". אפילו לאהבות הגדולות קודמים צעדי פתיחה אחרים, ואין דרך טובה יותר לקדם משא־ומתן ישיר מאשר לנהל קודם שיחות לא־ישירות.

הערבים, ויחד עמם חלק גדול של דעת־הקהל העולמית, פירשו אל־נכון את דחיית הצעותיהם על הסף ע״י ישראל כגילוי של העדפת הנצחתו של הסטאטוס־קוו על פני שינוי כלשהו. שום משא־ומתן איננו יכול להרבות את נכסי ישראל אלא רק לצמצמם. משום כך היה לישראל מניע למניעת הרחבתו של תהליך המשא־ומתן, ככל שלא יהיה „רציני" בשלביו ההתחלתיים.

□ תליין ידידותי

האסטרטגיה הערבית בשנת 1973 היתה מספיק מתוחכמת כדי להעריך, שתהיה אשר תהיה תוצאתה של מלחמה נוספת נגד ישראל, הנסיון ישתלם מבחינה מדינית. וזה בדיוק מה שקרה. שום עמידה מוצלחת של הכוחות הישראליים המותקפים לא הספיקה כדי למנוע בעד כל קהילת האומות בעולם לעמוד בתוקף על פתרון במזרח התיכון אשר במשך שנים לא ערב לחכה של ישראל. ה„תומך" היחידי שנותר לישראל, ארצות־הברית, שותף למירשם זה כמו כל גורם אחר. האירוניה שבכל זה תהיה, שפתרון, אשר נדחה במשך זמן רב על־ידי ישראל וצידדו בו רבים ממתנגדיה, ייכפה על ישראל על־ידי „ידידתה" הטובה ביותר. כבר בעקבות נצחונה הצבאי הרביעי על הערבים, נאלצת ישראל לנהל שיחות על בסיס שנראה לה עד לפני זמן קצר בלתי מתקבל על הדעת.

ייתכן שאפילו עכשיו משלה ישראל את עצמה בדבר אופיו של הסיוע האמריקאי. הריאליזם הפוליטי שלה יירד לשפל חדש אם היא תפרש את משבר הנפט פירוש מוטעה. היא תשגה בתמימות שאין לה כפרה, אם היא תחשוב שאמריקה מוכנה להשלים עם המחסור בנפט למען ישראל. ישראל חייבת להתעורר נוכח העובדה שסכסוכה עם המדינות הערביות רק סיפק לאמריקה הזדמנות לחבל בתעשיות המתחרות של אירופה ויפאן. זה מה שמעניין את האמריקאים, לא סעיף ישראלי זה או אחר בהסדר.

נשאלת השאלה האם המנהיגות הישר־

(סוף בעמוד 12)

ממלחמה למלחמה

ילדים החיים במקלטים

ושוב פליטים פלשתינאיים

הרס של הפגזה בקיבוץ גבת

صورة عن الأصل

מכל הבחינות

המערכת מקדמת בברכה את המשתתפים האורחים במדור זה, המביעים איש איש את דעתו, בטורו.

גבריאל מוקד

בין חג למצע
(בעקבות החג)

בכל חג אפשר להבחין בין המינ־הג והטכס, המלווים לעיתים גם בהרגשה מרוממת, לבין תוכנו הרוח־ני, שהוא בדרך־כלל גם ההצדקה ה־רעיונית לקיומו (במידה שחגים זקו־קים להצדקה). לפעמים קשה הבחנה זו לחוגגים עצמם, שעבורם מהווה ה־חג חטיבה אחת של מעשים וחוויה. אבל ניתן לערוך הבחנה כזאת מבחינה הגיונית. בחגים שונים מורגשות גם פרופורציות שונות בין הצד הרגשי ובין הצד הרעיוני, וכן בין המסורת ובין ההרגשה החיה בהווה. אפשר גם להעלות על הדעת כי לשמאל ראציו־נאלי — ובפרט בתקופה קשה כזאת — יהיה מצע, ואולי גם יגלה פעילות אמיתית, בלי שיחגוג חגים משלו. מה עוד שחג 1 במאי נחוג ע״י כמה וכמה משטרים, שביקורתנו כלפיהם, ביקורת מנקודת־ראות סוציאליסטית־שמאלית, או קומוניסטית־דמוקראטית, היא חרי־פה ביותר.

בתנאים כאלה השתתפתי במיצעד 1 במאי לא כחוגג תמים, הממשיך ב־מסורת שבלעדיה ירגיש חלל ריק, אלא כמי שרוצה להשתתף באקטים יזומים של השמאל. בשביל אדם כמוני החג הוא הפגנת נוכחות של השמאל ומח־אה נוכח כל המציאות החברתית, ה־מוסרית, הכלכלית והמדינית־בטחונית שנשתררה בארצנו. זהו נידבך צנוע בבניינו האפשרי של השמאל הישראלי העצמאי. למען האמת, בשם האידי־אלים של השמאל הסוציאליסטי, בשם האידיאלים של סוציאליזם הפטור משלטון ההון וממארת הרודנות הביו־רוקראטית, הייתי מוכן להפגין גם ב־1 ביוני, או ב־1 בדצמבר — עם כל הכבוד למסורת הקשורה בפירוש ב־1 במאי.

מתוך כך אינני מוכן לקבל את ה־טשטוש של החג למען כלליותו כחג הפועלים. חג זה איננו צריך להיות לא פיקניק (אפילו לא סוציאל־דמו־קראטי), הנבלע בפסטיבאל ה„אחדות הלאומית", ואף לא טכס לזכר גדולתה של תנועת־הפועלים בימיה הקלאסיים, כשכולם — וביניהם גם יריבים מובה־קים זה לזה — משלמים מס־שפתיים לזכרון אחדות־המעמד והאינטרנאציו־נאליזם בימי הראשוניות והתום שלפני מלחמת־העולם הראשונה. הסיסמאות נגד שלטון ההון חייבות להיות מעוד־כנות ולהתייחס למשטר הקפיטאליסטי הממשי בהווה, והוא הדין בדגל הסו־ציאליזם עם דיוקן אנושי, שבלעדיו נעשה החג למעקר דיוקן עצמו. חג 1 במאי הוא בעיניי מועד רעיוני ופוליטי — ובלי סיסמאות רעיוניות ופוליטיות אין הוא יכול להיות, לפחות בימינו ובארצנו — אפילו חג מעמדי.

מה עוד שבתנאי הארץ תהיה זו ב־וודאי „הודעה כוזבת" לראות את ה־רצוי כמצוי ולדבר על 1 במאי כעל חג הפועלים בפועל, כלומר, כעל חג שהמוני הפועלים וכלל העובדים הש־כירים חוגגים אותו באופן סטיכי. ה־מציאות בארץ שונה לגמרי מתיאור פרולטארי־אידילי כזה. זה למעשה חג, שבו מנסים גופי־שמאל שונים לעורר את ציבור הפועלים בארץ מתרדמתו הפוליטית ולהסב את תשומת־ליבו ל־תנאי־חייו הקשים ולאחריות המשטר לתנאים אלה. גם מתוך כך מן־הראוי להשקיף על 1 במאי בארץ, בשנים אלו, באופן ריאלי — ולראות בו קו־דם־כול מיפגן פוליטי של השמאל ה־עצמאי. אם הצלחנו במסגרת הפגנות 1 במאי להוציא לרחוב אלפי אנשים, התומכים בקיומו של השמאל העצמאי, ולגלם אחדות־פעולה מינימאליות עם שכבות סוציאליות מקופחות, המהוות עתה את רובו של מעמד־הפועלים (למשל, גם כדי ייצוגן באירגון ה„פנ־תרים"), הרי פעלנו משהו גם למען תכלית פוליטית ממשית וגם ברוח מסורתו הלוחמת של החג — בלי ש־נשגה במיתוס של א״י עובדת, אורי־גאנית ומושלמת, או במיתוס אחדות העמלים מפקין (דרך מוסקבה) עד האוואנה.

זאב שדה

הרהורים הסטוריים באחד במאי

כאשר בשנת 1933 הגיעו הנא־צים לשלטון בגרמניה, „בדרך הלגאלית והפרלמנטארית" ביותר, מיהרו הם, כמעט עוד לפני שפתחו ברדיפתם את היהודים, למחוק את רישומה של תנועת־העבודה מן החיים הציבוריים של העם והמעמד. לא רק על־ידי איסור המפלגה הקומוניסטית הגדולה באמצעות שריפת הרייכסטאג (הפרלמנט הגרמני), לא רק על־ידי חיסול המפלגה הסוציאל־דמוקרא־טית הגדולה עוד יותר, אלא גם — ואולי בעיקר — על־ידי כיבוש האר־גונים האיגוד־מקצועיים בעלי ההש־פעה העצומה והפיכתם לארגונים אנ־טי־מעמדיים ובסופו של תהליך קצר מאוד — החלפתם בארגונים נאציים. כל מה שהקימה תנועת־העבודה ה־גרמנית, המפוארת בעולם, במשך דו־רות, הושמד ונהרס ביד ברוטאלית תוך שבועות ספורים. רק שני דברים לא העיזו הנאצים לעקור, משום ש־אלה היו מעוגנים עמוק־עמוק בלבות העם, שני דברים: האחד שם והשני חג.

בציניות האופיינית להם שמרו על השם "סוציאליזם", תוך רמיסת כל הערכים הסוציאליסטיים, תוך שלי־לת כל מחשבה סוציאליסטית ותוך מחיקת כל מעשה סוציאליסטי. אך כל־כך אותנטית, כל־כך אמיתית הי־תה השאיפה לסוציאליזם בשכבות הרחבות של העם, שהנאצים הבינו, כי שלילה גלויה של הסוציאליזם תמ־נע את ליכוד העם מאחורי ה"פיהרר" וה"רייך". את השם "סוציאליזם" בתנועה הנאציונל־"סוציאליסטית" ניצלו אמנם להגשמה האנטי־סוציא־ליסטית ביותר בדברי הימים. והנה עדים אנו, שאת הדבר הזה למדו מהם אחרים, שנות דור אחרי נפילת הרייך השלישי.

את השם "סוציאליזם" לא העיזו הנאצים למחוק ואת החג — חג אחד במאי — לא העיזו לבטל. הם היו פיקחים יותר מן הקאנצלר האוסטרי דולפוס, שהיה מאוחר יותר לאחד מקורבנותיהם הראשונים. דולפוס הי־היר את פועלי וינה האדומה, אחרי המאורעות הטראגיים של מרד פב־רואר, כי "הכלבים האדומים הללו לא יעיזו לצאת לרחובות העיר באחד במאי". וכאשר הגיע אחד במאי, הת־הלכו רבבות ומאות אלפי פועלי וינה ברחובות העיר ועל דש בגדיהם סיכה אדומה דמויית כלב. היתה זו אולי ההפגנה המרשימה ביותר בימי חיי. היטלר לא אסר על פועלי גרמניה לצאת לרחובות באחד במאי. להפך הוא קרא להם להפגין, הוא הכריח אותם להפגין. רק שאחד ב־מאי לא היה עוד חגו של הפועל ה־חופשי, הלוחם, הסולידארי. הוא היה "חג העבודה הנאציונל־סוציאליס־טית", חג העבודה וסתימת הפה. אבל המונים רבים של פועלים, אשר הת־רגלו להפגין באחד במאי את מלחמת מעמדם, השתתפו בקרקס הגדול ה־זה ובמוחם הספק — אולי בכל זאת! מעטים היו אלה שהבינו, שאין בכל־זאת, ואני זוכר התכנסות חשאית של כמה עשרות סוציאליסטים וקומוניס־טים ביערות הנהר אודר ביום החג, כדי לשיר בצוותא את ה"אינטרנאצ־יונל".

ערך החג אינו נמדד במספר מש־תתפיו. הוא נמדד בעומק האמונה, בדבקות בתוכנו האמיתי, שבמהותו לא השתנה מאז הפגינו ראשוני פוע־לי אמריקה בעד יום־עבודה של שמו־נה שעות. אפשר גם אפשר לתת לו תוכן מסולף, כפי שעשה זאת היטלר. אפשר גם לתת לו תוכן שולי וצורה שולית, כפי שמנסים לעשות זאת אי־אלה "מנהיגים" של ההסתדרות. אפ־שר גם להתעלם ממנו, בתקווה שי־מות מוות טבעי. אך כל־עוד קשורים שני פועלים ברגשי סולידאריות, כל־עוד ישירו פועלים את "האינטרנאצ־יונל", כל עוד יוציאו מאות ואלפים את דגל אחד במאי לרחובות הערים, כל־עוד יאמינו בני־אדם במחר טוב יותר — יהיה גם אחד במאי.

פטריוטיזם של כסילים

(המשך מעמוד 11)

ראלית כולה היא כה חסרת־ידע וחסרת־בינה שהיא עשתה מעשי איוולת כה רבים. התשובה היא, שבני־האדם אינם מסוגלים להיות יותר פיקחים מאשר הערכים וה־קריטריונים של שיפוטם. הכישורים האי־שיים של אנשים או קבוצות אנשים פוע־לים במסגרתם הפילוסופית המאומצת או המותנית, אך אינם חורגים מעבר לה. כאשר מסגרת זו מורכבת מדמיונות־שווא ומעשי־שטות, אותם כישורים שעדיין נות־רו פועלים אך ורק בעניינים טכניים, אבל אינם מסוגלים למנוע את התוצאות של דמיונות־השווא ומעשי־השטות. כזו היא האנטומיה של האידיאולוגיות אשר, תהיי־נה מוטעות ככל שתהיינה, מושכות אישים חשובים בשטחי פעילות שונים. אתנו־צנ־טריזם, התנשאות לאומנית וסרח־עודף של תהליכים רגשיים אחרים, שבאו במקום תהליכי חשיבה, אין לבטלם על־ידי כישו־ריהם האישיים של אלה הנגועים בהם.

ודאי, יחד עם כל אלה, ישנם בישראל אנשים שנשארו מפוכחים ובעלי כושר־ניתוח. הם הצביעו על מעשי הטירוף והז־הירו מפני תוצאותיהם. אבל קולותיהם טבעו בתוך ים הקונפורמיזם הרגשני של הפטריוטים הכסילים. הם לאו־דווקא נש־לחו לבית־הסוהר ובוודאי לא לגרדום, כפי שעלול לקרות במקום אחר. אבל הם בכל־זאת הוצאו מכלל פעולה. גיחכו אותם, החרימו אותם ודחקו אותם לשולי החברה כמטורפים־למחצה, כחתרנים־למחצה. ה־פטריוטיזם הנבון, האחראי והרואה את הנולד, הוקע כאילו היה ההפך מכל אלה. כמו בהרבה מקומות אחרים, אנשים אלה לא נרתעו נוכח ההכרח לשלם בעד מסי־רותם לחברה מחיר של מעמד ופופולאר־יות.

□ הברירה שלפנינו

עם התחלת שיחות השלום הערביות־ישראליות בז'נבה, נודעת חשיבות היסטו־רית לאסטרטגיה ולטקטיקה שבה תנקוט המשלחת הישראלית בז'נבה. הן עשויות לקבוע את ההבדל בין נורמליזציה במע־מדה של ישראל כאומה בין האומות, לבין המשך האיבה הבינלאומית כלפיה. ייתכן שהדיפלומטיה הישראלית תמשיך לצאת מן ההנחה, שכל הצעת פשרה מצידה תש־מש רק נקודת־מוצא אפשרית לסחוט מ־ישראל ויתורים נוספים, פחות מתקבלים על הדעת. הדיפלומטים עלולים לנסות ל־הוסיף ולהחזיק במכסימום, אפילו אינם מסוגלים להיעזר בנימוקי תבונה או כוח.

אבל אם מתכוונת ישראל לעשות מאמץ כן להשתלב באזור ולרכוש תמיכה בינ־לאומית, שהיא זקוקה לה מאד, עליה לד־אוג הרבה יותר למידת הכנות והשיכנוע של טיעוניה. אין דבר שישפר את מעמדה הפוליטי והדיפלומאטי יותר מאשר גילוי דרמאטי של נכונותה לזכות בשלום תמו־רת מחיר מסויים. זה דורש לא רק מערכת תמרונים דיפלומטיים פיקחיים, אלא הג־דרה ברורה והכרזה מצד ישראל על התנ־אים המינימליים שהיא רואה כהכרחיים לקיומה ולעצמאותה.

שאיפותיה הטריטוריאליות המכסימא־ליסטיות לא תזכינה בתמיכה בעולם. הן לא תזכינה אפילו בתמיכת הידידים המע־טים שנותרו לה. בלעדיהם לא תוכל יש־ראל להגשים את שאיפותיה. התעלמותה הממושכת מזכויות הערבים הפלשתינאיים לא תפיג את עויינותם שאין להשיבה, אף לא תשכנע מישהו שישראל תובעת לעצמה רק את הזכויות שאין היא שוללת מאחרים.

הבה שישראל רוחשת לדעת־הקהל ב־עולם והישענותה הבלעדית, ללא צידוק ותמימה כמעט, על ארצות־הברית, לא זו בלבד שלא יביאו לה אפילו את תמיכת הארץ הזאת (פרט לזו העולה בקנה אחד עם האינטרסים האנוכיים שלה עצמה), אלא עלולים רק להרחיב עוד יותר את התהום בינה לבין עמי העולם השלישי ועמי אירופה.

שיחות ז'נבה לא תהיינה קלות ולא קצ־רות. הן עלולות להימשך זמן רב מאד. הן עלולות להיפסק ולהתחיל מחדש. אם תש־כיל ישראל לנצל אותן ואת במתן כדי לשרת את האינטרסים שלה לטווח ארוך על הצד הטוב ביותר, היא תמצא דרכים להודיע לעולם, לאויביה ולידידיה כאחת, כי אחרי שהתעוררה מחלום־בלהות של רגשות שבמו ידיה טיפחה בעצמה, היא מוכנה סוף־סוף לבוא עמם בקשרים אמי־תיים.

קיימת רק אלטרנטיבה אחת לבגרות ש־כזאת, לקונסטרוקטיביות ולאחריות מחוד־שת שכזאת: אם תגביר ישראל את שכרו־נת הרגשני, עלולה היא להחמרן עצמה למצב של הסגנות גבורה הגובלות בהת־אבדות. היא עלולה להיכנס להתמודדות עם העולם כולו ועל־ידי כך תשיג שיא של סיפוק במאזוכיזם שלה. למנוע בעדה מללכת בדרך זו של התאבדות — זאת המטרה האמיתית של הביקורת המוטנית כלפיה בשעה גורלית זו.

ספרות אמנות ביקורת

מיקיס תיאודורקיס / או אנדריאס...

יְוָנִי אַתָּה

מַה שֶּׁהָיִיתָ הוּא שֶׁתִּהְיֶה
הָיָה וְדָמַע
עַד תֹּם הַהַשְׁפָּלָה
מִבְצָר נִבְתָּר בְּשֹׁרֶשׁ הַר
יְוָנִי אַתָּה, יְוָנִי אַתָּה,
יוֹנֵק חָלָב בְּגִידָה
לוֹגֵם יַיִן בְּגִידָה
עַד שְׁלֵמוּת הַהַשְׁפָּלָה
רְאֵה, הֱיֵה, הִתְהַוֵּה,
מַה שֶּׁהָיִיתָ – שׁוּב תִּהְיֶה...

אִי מַאסְטֶה דְיוֹ

תמצית השיר:
הִנְנוּ שְׁנַיִם, הִנְנוּ שְׁלֹשָׁה, הִנְנוּ אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁה
מַכִּים שְׁתַּיִם, וְשָׁלֹשׁ, מַכִּים אֶלֶף וְשָׁלֹשׁ...
סוֹבֵל אַתָּה, סוֹבֵל אֲנִי, אַךְ מִי יוֹתֵר מִן הַשֵּׁנִי?...
נָעִים בַּזְּמַן, עִם הַגֶּשֶׁם וְהַדָּם...
אַחַר דְּמָמָה... בִּצְעָדָה – אֵלַי נִגּוּן יָשָׁן...

ביוונית:
אִי מַאסְטֶה דִיוֹ, אִי מַאסְטֶה דִיוֹ,
אִי אוֹרָה סִימָאנֶה אוֹכְטוֹ
קָלִיסָה טוֹ פוֹס, כָּטִיפָה אוֹפְּרוֹס
טוֹ וְרָאדִי תַּרְתּוֹנָה קָסָאנָה...
וַאראנָה דְיוֹ, וַאראנָה טְרִיס,
וַאראנָה כִּילִיאָס דֶה קָאטְרִיס...

(נכתבו והולחנו בבית הסוהר וראחטי, 1968. המחרוזת מושרת בידי תיאודורקיס עצמו בכל קונצרט מאז שוחרר ויצא ל־גלות. אנדריאס לנדאקיס, מאנשי תנועת למבראקיס — אשר עונה למוות בכלא, היה, בשעותיו האחרונות, בתא סמוך למשורר.)

עֵת לִרְאוֹת

שְׁקָרִים רַבִּים נֶאֶמְרוּ, הַיּוֹם שְׁקָרִים,
מָחָר שְׁקָרִים
שְׁקָרִים אוֹמְרִים אוֹיְבֶיךָ – אַךְ גַּם יְדִידֶיךָ
מַסְתִּירִים אֶת הָאֱמֶת...
אָנָה תֵּלֵךְ עִם חֲלוֹמוֹת הַבַּדַּאי?
עֵת לָשִׁיר, עֵת לִבְכּוֹת וְלִכְאֹב
עֵת לִרְאוֹת.

בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם

בְּצָהֳרֵי יוֹם מַצְלִיפִים בַּמִּשְׂרָד
אֲנִי מוֹנֶה אֶת הַמַּכּוֹת, אֶת הַדָּם אֲנִי מוֹנֶה,
בְּהֵמָה לִפְטוּם נְעוּלָה עַל בְּרִיחַ מִטְבָּחַיִם.
הַיּוֹם אַתָּה, מָחָר אֲנִי
עַל הַטֶּרָאסָה מַכִּים אֶת אַנְדְּרֵיאָה
אֲנִי מוֹנֶה אֶת הַמַּכּוֹת, אֶת הַכְּאֵב אֲנִי מוֹנֶה,
פַּעַם, מֵאֲחוֹרֵי הַקִּיר, שׁוּב תִּהְיֶה לְרֵעַ,
"טַאק טַאק" אַתָּה, "טַאק טַאק" אֲנִי
כְּלוֹמַר – בְּשָׂפָה זוֹ הָאִלֶּמֶת – "אֵינִי נִשְׁבָּר" –
אֵינִי נִשְׁבָּר. בְּלִבִּי טַעַם נֶשֶׁף מַר.
"טַאק טַאק" אַתָּה, "טַאק טַאק" אֲנִי
רֵיחַ בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם טִימִין
וְתָא הַכֶּלֶא – שָׁמַיִם אֲדֻמִּים.

מתוך ספר שזה עתה הופיע בהוצאת "עקד".

מיוונית: חנה לויתן
עברית: תלמה ינול

גאיו שילוני / אלסנדרו מאנזוני

הבט חדש על יצירתו של רומנטיקן דתי וליברלי, עם ציון מאה שנה למותו — 1785־1873.

עם ציון מאה שנה למותו של אחד הבולטים בין סופרי איטליה (אולי הרומניסט המוב־הק היחיד, שקם במאה ה־19 לארצו של דאנטה), האיש אשר קנה לו שם־עולם והידוע אצלנו בעיקר בזכות הרומן שלו — „המאורסים",*) שבה ומתגלית לעינינו, ובאור חדש, חופשי יותר, וכה מבטא את רחשי ליבנו והרהורינו שלנו, דמות של סופר שידע לתאר חיי־יום־יום על כל מצי־אותם המרה והאכזרית, ויחד עם זאת ידע גם לעורר תקווה ובטחון, שאם יצליח האדם להתמיד במאבקו, עוד נכונו לו חיים טובים יותר, והאיש הפשוט יוכל להשתחרר משלטון העריצים.

על מזיגה מופלאה זו של אמונה בהשגחה ה־עליונה עם אמונה בכוחה המשחרר של תבונת האדם, של רגישות אריסטוקראטית עם אהבת האדם פשוטת כמשמעה, של רגש לאומי עז עם אהבת אנוש ללא מחיצה של גבולות — ננסה להביא כאן הערות־מעט מכתביו של מאנזוני עצמו, אם גם ברור לנו מראש, כי אלה יהיו רק טיפה בים הכביר, שהיא יצירתו של הסופר ה־איטלקי.

ספר המבטא דור ודורות גם יחד

מאנזוני הגיע אל הרומן „המאורסים", שהוא יצירת־חייו, דרך כתיבתם של „המנונות קודש", בהם ביטא אמונה דתית הרחוקה מלהיות „כנסייתית", אלא יש בה מן הפרימיטיביות המעמיקה; וכן דרך „הטרגדיות", בהן ביטא את אמונתו הלאומית (ועל יסוד זה נתעכב בהמשך דברינו); ודרך כמה שירים. „המאורסים" הוא לכאורה רומן היסטורי. זהו סיפור מעשה, שאירע כביכול במילאנו במאה ה־17. אולם, מייד חשים, כי מאנזוני רק השתמש בתאור — המדוייק כשלעצמו — של החברה האיטלקית מימי עלילת הסיפור, כדי להעלות מציאות שאינה שייכת לתקופה מסויימת בלבד. הנה הקטע בו מסופר כיצד ניסה רנצו העשוק לאלץ את הכומר, הנתון ללחץ העריץ, לחשיא לו את לוציה:

"בתוך־תוכי המהומה הזאת לא נוכל להימנע מלהיעצר ולהרהר מעט. רנצו, שמצווה היה לעת לילה בבית־לא־לו, ואשר חדר לבית זה במירמה ... הרי הוא נראה מכול־וכול כעושק; אלא שלאמי־תו־של־דבר היה הוא הנעשק. ודון־אבונדיו, המופתע, הנמלט, הנבהל, שעה שעוסק היה בשלווה בענייניו, הרי הוא נראה לעינינו כקורבן; אולם, לאמיתו־של־דבר, הוא־הוא שעשה מעשה־עוול. כך נוהג העו־לם לעיתים קרובות... רצוני לומר, כך נהג העולם במאה השבע־עשרה".

האירוניה הדקה שבמשפט האחרון אינה זקוקה לפירוש. כדי להוכיח את כוונותיו של מאנזוני (שהוא עצמו היה נצר לבית אצילים) ביחס לעריצים, אשר בכוח הממון והעוצמה רוצים לכפות את רצונם על העולם כולו, אין צורך להביא מובאות מהספר, כי כל הספר כולו הוא הוכחה להן. נביא כאן דווקא קטע המוכיח את יחסו של הסופר לבורגנים הטובים, היודעים להסתגל לשלטון הע־ריצים. רנצו המסכן נקלע למסבאה כפרית, בה שוהים גם כמה שכירי־חרב שנשלחו נגדו; הוא חוקר את בעל המסבאה, לדעת מי הטיפוסים הללו, ובעל המסבאה טוען שאלה דווקא אנשים־ישרים, כי —

"... את האדם אפשר להכיר על־פי מעשיו. אלה השותים מן היין בלי להעיר הערות על טיבו, אלה הפורעים את החשבון בלי לנסות לגרוע ממנו, אלה שאינם פותחים בקטטה עם הלקוחות האחרים, ואם הם צריכים דווקא להכות מישהו בסכין, הם מחכים לו בחוץ, בלי לסבך בעסק את בעל־המסבאה המסכן — אלה הם האנשים הישרים..."

אכן, רק שתי הערות קצרות מתוך ספר, שהוא גדוש כולו בהרהורים כביכול על דורות־עברו...

כוחו של העם הרעב

נחטא לאמת, אם נבקש לראות במאנזוני, איש תחילת המאה ה־19, יותר מאציל ליברלי, אוהב־אדם, ואם נבקש למצוא בכתביו כוונות מהפכניות־סוציאליות. אולם עלינו

(המשך בעמוד 14)

*) „המאורסים", מאת אלסנדרו מאנזוני, תירגם י. הראל, מבוא מאת לאה גולדברג, מוסד ביאליק, 1962.

אלסנדרו מאנזוני

(המשך מעמוד 13)

לציין את ראייתו החודרת־אמת, בבואו לתאר את הסיבות הכלכליות שהיו נעוצות ביסוד התקוממותו של עם מילאנו ותקיפת המאפיות על־ידי ההמון.

"היתה זו השנה השנייה בה היה היבול מועט..." — כך פותח מאנזוני את הפרק ה־12 של "המאורסים". "העם הגיע, לא שבע ולא רעב, אך בוודאי לא מוכן, אל עונת היבול של 1628, זה הפרק אליו הגיע עתה סיפורנו... ואותה שנה היה היבול זעום עוד יותר... בחלקו, אירע הדבר באשמת בני־האדם... הנזק והבזבוז שגרמה המלחמה, אותה מלחמה 'מפוארת' כל־כך עליה כבר סיפרנו... העם דרש מן השלטונות לנקוט אותם אמצעים שההמון חשב כי בכוחם בלבד להזרים את החיטה ממחבואיה ולהחזיר את השפע...

...סגן־המושל ... חשב, שאם יקבע כמחיר מטרה ללחם מחיר, שעשוי היה לחיות מחיר אמת, אילו נמכרה גם החיטה במחיר הנכון... אלא שלא כך היה... סגן־המושל עשה כפי שעושה אשה שאינה צעירה עוד, המזייפת את תאריך לידתה.

... העם... אץ־רץ אל המאפיות, ליהנות מן המחיר המוזל... האופים מחו, שהרי הם מכרו בהפסד... עד שנתאספה המועצה... וחבריה החליטו לייקר את הלחם. האופים נשמו לרווחה; אולם העם נמלא זעם".

כך הגיע ההמון לתקיפת המאפיות. הוה אומר, מאנזוני, האציל הליברלי, ידע יפה מה נעוץ ביסודה של כל מהומה. כך הוא ידע גם במקומות אחרים בספר להסביר את בוא מגפת הדבר, לא רק כעונש משמיים (אם כי גם יסוד זה אינו חסר ביצירתו), אלא אף כתוצאה מן המלחמה ומן השלטון הנחשל של העריצים.

שיחרור לאומי — ולא לאומנות

אלסנדרו מאנזוני, שחי בתקופה כה הרת־גורל לעתידם המדיני של עמי אירופה (המהפכה הצרפתית, עלייתו ונפילתו של נפוליאון, תחילת התחייה הלאומית של איטליה), ביטא בכל כתביו שאיפה לשיחרור איטליה מעול זרים ולאיחודה הלאומי המחודש. גם ב„מאורסים" רבים הביטויים לכך — והרי כל הספר כולו בנוי על רקע השלטון הספרדי באיטליה, על כל האסונות שממיט שלטון זר — אולם דוגמאות ליסוד זה במאנזוני בחרנו להביא משיריו.

הנה, מן האודה „מרס 1821", המוקדשת למשורר הגרמני תאודור קרנר, אשר היה „חייל שלחם למען עצמאות גרמניה" ושמו „יקר לכל העמים הלוחמים להגנת המולדת או לכיבושה מחדש": „כך נשבעו... — מי יתן ולא יהיה עוד מקום, בו יחצוץ גבול בין איטליה לאיטליה, לעולם!" ודווקא באותו שיר, המוקדש ללוחם־שיחרור גרמני, מוצאים אנו: „כן, אותו האל, שהטביע בגלים האדומים את הרשע שרדף אחר ישראל... אותו האל שהוא אבי כל העמים, הוא שלא אמר מעולם לגרמני: לך, קצור במקום בו לא חרשת, חשוף ציפורניך, כי לך נתתי את איטליה". ומתוך הטרגדיה „הרוזן מקארמאניולה" הנה קטע מן „המקהלה": „מי הוא זה שנשבע — להציל את הארץ שנולד בה או למות?... אחים רצחו אחים; זו הבשורה האיומה... וכינתיים בהרי האלפים לוטש הזר עיניים... ואף הוא אינו אלא כסיל: וכי היה אי־פעם שנעשה מאושר כתוצאה משׂיכות־דמים ועושק?... כי כולנו נעשינו בצלם אחד־ויחיד... כולנו אחים; כולנו קשורים בברית..." (ההדגשות — של המתרגם).

נגד עיוות הדין, נגד משפטי־שקר

לא נוכל לסיים הערות קצרות אלה בלי שנזכיר צד פחות ידוע ביצירתו של מאנזוני — הוא יסוד המחשבה המדינית, כפי שבא לביטוי בכתב שפורסם כתוספת לאחת המהדורות של „המאורסים", הוא המסה „תולדות עמוד הקלון". עמוד זה הוקם במילאנו לזכר המשפט, בו נדונו קורבנותיה של עלילת־דם, אשר נאשמו, ובעינויים אף הובאו להודות בכך, שהם שהפיצו את מגפת הדבר, ואילו באמת רק ביקשו השלטונות שעיר לעזאזל, לחפות על המשטר הכושל.

מאנזוני לא הסתפק בכך, שהביא את העניין בקטע סיפור ב„המאורסים", אלא גם חקר ודרש וביקש הוכחות — ופירסם את מימצאיו כזעקה נגד עיוות הדין, המזכירה לדאבוננו, עלילות־שווא ומשפטי־עיוות רבים מדי בימינו־אנו...

"מרעה כה גדולה, אשר באה ללא כל סיבה לאדם מידי אדם", כותב מאנזוני, "חייבים אנו להסיק מסקנות בעלות תועלת מעשית... כי חוסר־ידע במקצוע הפיסיקה עלול אמנם לגרום תקלות, אולם לא מעשי רשע; ומוסד גרוע אינו פועל מעצמו... השקר, עיוות הדין, השימוש לרעה בשלטון, הפרת

תאור המרד ותקיפת המאפיות במילאנו. הציור מאת ג'.ס. גאליני, לקוח מן "המאורסים" במהדורה של הוצאת פ. קאררה, מילאנו; לא צויינה שנת המהדורה, אולם היא מלפני כמאה שנה.

החוק המקובל — הריהם דברים הנעשים מטבע אנוש, ועינו של האדם מסוגלת לאבחן אותם שעה ששזורים הם במעשי אנוש; ולאחר שאובחנו, כבר אי אפשר לתרצם אלא כתוצאה מרגשות עזים, השמים לאל את הרצון ואת התבונה...

... אלא שהסיבות הללו אינן אופייניות, לדאבוננו, לתקופה מסויימת בלבד; ולא רק שמחמת בורות במדע, או באמצעות עינויים, הביאו לכך שבני־אדם, אשר מטבע בריאתם לא היו רעי־לבב כל־עיקר, יעשו מעשים רעים ויפגעו הן בציבור והן בפרט...

... ואם אנשים אלה לא ידעו מה עשו, הרי זה כיוון שלא רצו לדעת, הרי זה מחמת אותה בורות שאדם עוטה או זונח כרצונו החופשי, ואין היא יכולה כלל להיות הצדקה, גם לא תירוץ, אלא היא אך ורק חטא; אדם יוכל אמנם בהחלט להיות קורבן למעשים נפשעים אלה, אולם אל לו בשום פנים ואופן להיות מחוללם ועושם".

ואסור לנו לשכוח שעם פירסומה של מסה זו, ראה שד"ל לנכון לכתוב אל מאנזוני, ובין יתר דברים שבמכתב רשם בקשה, שמי שידע לקום נגד עלילת־שווא עתיקה, ידע לעמוד גם נגד עלילות־הדם המוטחות נגד בני ישראל תמיד.

מאנזוני — כסופר עממי

הגענו אל סוף המסע הקצר־בכורה בים הכביר של יצירת מאנזוני (כביר לא על־פי כמותה של יצירה זו, שאינה כוללת אלא כמה „המנונות", שתי טרגדיות, מספר פיוטים ורומן אחד — אלא על־פי עומקה ועושר ביטוייה), ונסתפק עוד בהערה אחרונה אחת בלבד. מה גרם לספר כ„המאורסים", שלא ייהפך רק קישוט של כוננית, בכריכתו האדומה־הזהובה המפוארת, או לספר מאובק שחובה ללמוד אותו לבחינות־הבגרות? מה גרם לספר זה שיהיה ידוע בעל־פה בכל הדורות, בכל שכבות העם האיטלקי, שיהיה מסופר כאגדה מסבתא לנכדים? (כותב שורות אלה היה בילדותו עד לדברים רבים כאלה: הוא שמע מספרים קטעים מן הספר, כלשונם, ברפת חמה בכפר קטן וגידח בהרי מרכז איטליה, כאשר סופת שלג משתוללת בחוץ, והאיכרים מקשיבים סביב־סביב, מקלפים ערמונים צלויים; והוא זוכר כיצד היתה בת־דוד, המלומדת והבקיאה במדעים המדוייקים, מסוגלת, אם דקרו בסיכה באחד מעמודי הספר, באקראי, לומר בדיוק מה הן המילים שדקרה הסיכה בעשרת הדפים הבאים; והוא זוכר כיצד דיקלמו את שורות האודה „מרס 1821", שהבאנו לעיל, באספת פרטיזנים אדומי־החולצות, באחד מלילות האימה של חורף 1944, לפני שהחל פעולה עקרבת־מדם נגד הכובש הנאצי).

לא נוכל אלא לומר, כדבריו של מאנזוני, בשירו המוקדש למות נפוליאון:

„האם היתה זו תהילת אמת? לדורות הבאים נשאיר את פסק־הדין הקשה..."

והרי מהו פסק־הדין על ספר, אם לא הישארותו כספר ולא רק כנכס תרבות קר ומחיאוני?

(תרגום הקטעים, גם מן „המאורסים", נעשו בידי ג. שילוני, והם תרגום חופשי למדי, לצורך הבנת העניין).

מ. קלדרון / מעורבות - חובה

ארווין מילשטיין: לנטוש את הנייטרליות

"התפתחותן הכבירה של הערים מואצת בידי הרווח — וכניגוד לטובת הציבור", — נאום לה־קורבוזיה, גדול האדריכלים של העת החדשה. אלא שדבריו אלה, שנאמרו לפני ארבעים שנה ויותר, נדחקו לקרן־זווית: בפקולטאות לארכיטקטורה עוברים על כך בשתיקה. באחת הפניות האחרונות שלו, אל כנס שנושאו „לה־קורבוזיה ובינוי־הערים המודרני" בשנת 1964, כתב: „חייבים להכריע לטובת גיוס הקרקע למען הכלל. אנשי העסק אומרים שזה מעמיד בסימן־שאלה עולם ומלואו. עניתי: תוכח היא לבריאות החברה. חייבים להצליח! הפתרונות החלקיים אינם אפשריים יותר: הגיעה העת לראות בכלל הקרקע רכוש לאומי". לביקורת החברתית של לה־קורבוזיה מוסיף ארווין מילשטיין, ארכיטקט שווייצרי אוטודידקט, כהנה וכהנה, בחיבור רב־עניין שראה אור לאחרונה, ומסכם: „ביקורתו של לה־קורבוזיה על אופיה האנוכי של החברה הקפיטאליסטית מושתקת, בעוד צורות הביטוי שביצירתו נלמדות היטב: אין הן עשויות להזיק לאיש".

מילשטיין, אשר הספיק לזכות בפרס הראשון הבינלאומי לארכיטקטורה ובינוי־ערים, נטש לפני שנים מספר את מקצועו כאדריכל ולמד אצל אלכסנדר קלוגה בימוי קולנועי. קפיצה נחשונית זו על שום מה? אומר מילשטיין: „תחילה ביקשתי לשפר את תנאי־החיים של האוכלוסיה במסגרתה הרגילה. נסיונות אלה היו מוגבלים לאספקט הטכני של הבעיה. כיוון שלא הוכתרו בהצלחה יתירה, נוכחתי במהרה שהזנחתי את הרקע הפוליטי־חברתי של האורבניזם המודרני. עקב המיכון, התיעוש, ספסרות־הקרקעות וספסרות הבניין, השתנתה תעודתו של האדריכל: מאמן הבנייה הפך לסוכן מסחרי מן המניין המוכר את שירותיו. בעלי־ההון, אילי תעשיית־הבנייה, מציגים לפני האדריכל דרישות כה קונקרטיות, עד כי לא נותר לו אלא להוציא לפועל את ההזמנה, ללא תנאי". ועוד: „אני מקווה, שהודות לקולנוע, אוכל לתרום לשינוי מן היסוד במצב הקיים. עד כה לא שינתה הארכיטקטורה דבר; היא הסתפקה תמיד בביטוין הקיים".

מעניין להזכיר בקשר זה את תשובתו של אוסקר נימאייר לשאלה „מה דעתך על הארכיטקטורה הסוציאליסטית?" (ראיון ל„קול העם", 1964) — „הארכיטקטורה אינה הופכת את הבעיה הסוציאלית, היא פשוט מהווה המשך לאותה בעיה. אני מתייחס בשאט־נפש ליצירות „בעלות אופי סוציאלי", כשהן כתוצאות ממשטר של קיפוח ואי־צדק. במצב זה נוצרת — מנקודת־ראותי אני — פארסה מגוחכת. ארכיטקט המעוניין באספקט הסוציאלי היה מיטיב לעשות אילו סייע לתנועות ולעמדות בעלות אופי מתקדם ואילו נקט עמדות כאלה כמינגורי־הוא". מסקנתו של מילשטיין — נטישת האדריכלות ופנייתו ל־

אדריכלות

אמצעי התקשורת ההמוניים — יכולה להיראות קיצונית, אך אין לשלול את הגיונה הפנימי.

חוד־ביקורתו של מילשטיין מופנה בעיקר כלפי הנעשה כיום בשטח בינוי־הערים: השיטה הופכת את האדריכלים או למומחים או לאינדיבידואליסטים, לטכנוקרטים או לאמנים. שני הסוגים כאחד פוסח לעסוק באוטופיה האורבניסטית המוכרת: „אין לאוטופיות אלה כל אופי יוצר; הן מהוות אמצעי טכני להעביר בצורות אחרות את הפגמים הבסיסיים של עריינו החולות. פתרונות פוסרים אלה, טכניים או אמנותיים, של מגדלים, סטרוקטורות תלת־מימדיות וכדו', אינם משפרים את האורבניסטיקה שלנו. לרוב הם מפריעים לשינויים ההדרגתיים הנדרשים יותר מאשר צמיחתה וגידולה המתמיד של השיטה החולה הקיימת, כהיותם הסוואה בלבד".

אך מה יכולים לעשות האדריכלים הניצבים מול הבעיות הפוליטיות־סוציאליות המכריעות בשטח הארכיטקטורה ובינוי־הערים? לפי מילשטיין: א) לנטוש את הנייטרליות; ב) לממש את שיתוף־הפעולה הבין־מקצועי הנדרש באורבניסטיקה; ג) לפתוח פתח אל האלטרנטיבה הריאלית, האפשרית במידה שלא ייכנעו המתכננים להכתיבים כלשהם. ובאחת: מעורבות פוליטית־חברתית מלאה.

למילשטיין רעיונות מעשיים בשטח תיעוש הבנייה. כמה מהפרוייקטים שלו לבנייני מגורים מתועשים זכו למימוש, ובהצלחה. אין ספק בלבי, שנטישת מקצועו ופנייתו אל דעת־הקהל באמצעות הקולנוע והטלוויזיה יהיו שלב־מעבר בלבד והוא יחזור אל שולחן המתכנן.

להתקומם נגד האינפלציה – מחדלה החדש של הממשלה

דברים במפגן 1 במאי של "מוקד" בת"א

מאת ראול טייטלבאום

המבטים היום מופנים צפונה. האם יתממש הסיכוי להסדר הפרדת הכוחות עם סוריה או שתפרוץ מלחמה? עמי האזור גם בישראל וגם בארצות־ערב, שבעים מלחמות וקורבנות. ישראל זקוקה לשלום, כדי לממש את יעודיה הלאומיים והחברתיים. גם מדינות ערב זקוקות לשלום, כדי לקדם את חברתן ומשקן. על כן אנו קוראים גם ב־1 במאי זה: אין דבר יותר מתקדם, יותר מהפכני לגבי המזרח התיכון ועמיו מאשר השלום בין ישראל וארצות ערב!

שעה ששר־החוץ האמריקאי מגיע לאזורנו, שעה שאנו רואים את המשחק שהמעצמות הגדולות מנהלות כאן, בולט הצורך החיוני והדחוף להידברות ישירה בין עמי האזור הזה לבין עצמם. ברה"מ מנצלת ואף מפיחה את המתיחות הצבאית בצפון כדי לשמור על האינטרסים הגדול־מעצמתיים שלה בארצות ערב ולעצור את התמוטטות עמדותיה. ארה"ב אף היא שואפת לקדם את האינטרסים הגדול־מעצמתיים שלה באזורנו ומתחילה לשחק על חשבון ישראל. והצבעת נציגיה במועצת־הבטחון בפרשת הטבח בקריית־שמונה והתגובה הישראלית בלבנון — תוכיח. נחוצה הידברות בין המעצמות הגדולות. אבל, ההסכם ביניהן חייב להיות על הוצאת המזרח התיכון מתחום ההתמודדות הבינגושית. אנו קוראים למעצמות הגדולות להפסיק את משחק־הדמים הזה ולסייע לעמי האזור, לישראל ולמדינות ערב השכנות, להידבר ביניהן. הבה נעשה ש־1 במאי הבא יוחג בתנאים של רגיעה ושלום!

שלום והסדרי בטחון — עדיפים משטח

לרבים ברור עתה, כי מדיניות הסטאטוס־קוו וקביעת עובדות מוגמרות בשטחים נכשלה. אולם, יש סימנים שהממשלה עדיין לא הסיקה את מלוא הלקח מכל מה שקדם למלחמת יום־הכיפורים. הממשלה לא למדה על מה היא יכולה לוותר ולהיות גמישה ועל מה היא חייבת לעמוד. מהכרזות כמה שרים מתברר, שהיא מתעקשת על שטח זה או אחר ומזניחה דווקא את התנאים המדיניים להסדר עם סוריה. הכללתה או אי־הכללתה של קונטרה בהסדר הפרדת הכוחות איננה דבר מהותי. הדבר המהותי הוא השאלה הפוליטית, האם יהיה הסדר זה צעד ראשון במסגרת הסכם שלום עם סוריה. השאלה הפוליטית החשובה היא כיצד לקדם את שיחות השלום בז'נבה. לצורך זה נחוצה יוזמת שלום ישראלית, לא כל כך כלפי המעצמות הגדולות, אלא ישירות כלפי השכנים הערביים, והעם הערבי הפלשתינאי בכלל זה.

היום, אולי יותר מאשר אי־פעם בעבר, נכונה הסיסמה: שלום והסדרי בטחון יעילים — עדיפים על שטח!

בעיצומו של מחדל חדש

ובחזית הפנימית, אנו בעיצומו של מחדל חדש של הממשלה. הפעם זהו מחדל כלכלי־חברתי חמור ביותר, אשר יצמיח סערה.

הממשלה הפעילה השנה בצורה חסרת־תקדים את המס הריאקציוני ביותר, את מס האינפלציה והיוקר. קורבנותיו העיקריים של מס זה הם השכבות החלשות ביותר של האוכלוסייה — אותם רבע מיליון ילדי העוני המוזכרים בדו"ח ועדת־כץ; אותם רבבות אלמנות וישישים הנאלצים להתקיים מן הקצבאות הדלות; אותם נתמכי סעד שמספרם מגיע למאות אלפים; אותם פועלים הנמצאים בתחתית סולם השכר.

בשלושת החודשים הראשונים של השנה עלו המחירים בקצב של 5 אחוזים לחודש. במשך השנה צפויה עליית מחירים של 40 אחוז ומעלה. הלירה של היום תהיה שווה בסוף השנה רק חצי לירה.

והממשלה עומדת בחיבוק ידיים. ספיר ובר־לב מצדיקים את המצב. אבל אינפלציה זו, המרוששת את מרבית האוכלוסייה, מעשירה שכבה דקה של החברה הישראלית, אותה שכבה הזוכה גם ברווחים מן המלחמה ומצב החירום.

התוצאה היא שהפער החברתי הולך ומעמיק. „הדפוקים הם דפוקים יותר" — כלשון ה„פנתרים השחורים", שאני מברך אותם שאנו צועדים בהפגנת 1 במאי משותפת.

אין דבר דחוף יותר לחוסנה של חברתנו מאשר להקים זעקה גדולה נגד האינפלציה, האוכלת כל חלקה טובה.

אנו קוראים להתקוממות נגד היוקר! פועלים, ועדי־עובדים, עקרות־בית, דיירי השכונות — צאו למאבק נגד המחדל החדש, היאבקו נגד האינפלציה! אלצו את עסקני ההסתדרות לצאת משלוותם! עשו את ההסתדרות לארגון לוחם של העובדים!

מולדת — שלום — סוציאליזם!

משבר עמוק פוקד היום את תנועת־הפועלים הישראלית. מפלגות הימין מתדפקות על שערי השלטון. ה„מערך" ומפלגת־העבודה מתגדדים בין התפוררות לטיוח וחיש של הניגודים. יצחק רבין פותח את דרכו עם הרבה אשראי ותקוות מצד הציבור. אולם, אנו באים להזהיר מפני סכנה, שכמה 'מניצניה' כבר נראים לעין. האם תהליך של טישטוש עמדות, שאיפיין את הצוות גולדה — דיין, יחזור על עצמו גם בצוות רבין — פרס?! הדברים אמורים בכל התחומים ובמיוחד בתחום הכלכלי־חברתי, שבו כלל לא התחילה „הפרדת הכוחות".

ה„טיח" לא יעזור כדי לבלום את הימין.

מכאן הצורך בהקמת מערך שמאלי חדש של הכוחות הסוציאליסטיים והחלוציים המושרשים בקרקע המולדת. מערך שמאלי חדש זה יוכל לשמש נדבך יציב בסכר שיעצור את השתערות הימין. הוא נחוץ למען ישראל שלמה עם עצמה, למען ישראל — לעובדיה ולמגיניה!

מולדת, שלום, סוציאליזם!

יחי אחד במאי!

רב־שיח של צעירים

(המשך מעמוד 9)

אמנם, אין זה חזון של חברת־מופת — אך עלינו להכיר שאלה הבעיות ואל נישאר בתחום הבעיות המדומות.

מוחמד וותד:

אני נהנה מהפריבילגיה שיש ליהודי בגולה

אם לטיף שואל אותי מה התרופה שאני מציע לחולי הערבי בישראל, מודה אני שבור הנני בנושאי רפואה. כהמשך לדבריו של מוקי צור אני טוען, שהחברות הן בכלל חברות של מצוקה והחלוקה אינה בהכרח חלוקה מעמדית קלאסית.

אנו מצטופפים, נוסח עדרים, תחת קורות של לאומים. חובתו של כל אחד למצוא, בדרך זו או אחרת, את שייכותו לעדרו וברגע שימצא זאת ויגיע לשלב ההגשמה, נוותר על הפרימאט של הרגשת שייכות לעדר הלאומי. הוא חייב להוריד את השייכות הלאומית למקום שני ולהעלות למקום הראשון את השייכות למשפחת האדם. אם לא יעשה זאת יהיה אבוד גם לאומה (ובזה יש לי אי־הסכמה עם ברנר).

מבחינה תאורטית הדבר בשבילי מסובך פחות מאשר כאשר באים להגשמה. אך אני נהנה מהפריבילגיה שנהנו ממנה היהודים בגולה:

במסגרת של אנשים חושבים היו ה„גויים" אנשי ה„תכלית" ואילו היהודי היה איש הרוח, כי הוא השתייך למיעוט היכול להינתק מהמציאות היום־יומית ולרחף ולראות את הדברים ראייה אופקית ורחבה. כאן היהודים אינם יכולים להיהנות מהפריבילגיה הזאת, כאן הם חייבים לעסוק ב„תכלית" ואני יכול „בכל זאת" לרחף מלמעלה.

הבעיה היא תחושת האדם שבתוכנו — תחושה שחדותה קהתה בנסיבות ההתפתחות האנושיות כולה ואין זה מיוחד ליהודים, לערבים או לעמי אירופה. זו תופעה כלל־עולמית, ודווקא העשירים בחומר מנחמים עצמם בנכסי מוסר ולא בנכסים חומריים.

מה שאני רוצה הוא שאוכל, כמו מוקי צור, לקיים את הדיאלוג היום־יומי עם הקרקע, כאשר בגלל זהותי או שמי איני יכול לתחוב את ידי לבטנה של האדמה ולהוציא את טובה. וכדי שנתקן את הדרוש תיקון, יש צורך בנשימה ארוכה ובנשימה רחבה.

מעת לעת

(המשך מעמוד 7)

37.7%, והתוכנית ל־1973 אמרה להגיע ל־42%.

זה העשיר אמנם את ההיצע באמצעי צריכה, קוקה־קולה ופפסי־קולה כבשו את השולחן הפולני ופיאט־פולסקי שולט ברחובות. ברם, אין לראות עדיין אלטרנאטיבה עצמית, סוציאליסטית, לחברת הצריכה המערבית...

העלאת מחיר הדלק נטלה מן הפרוגראמה הפופולארית הנ"ל הרבה מזוהרה. כי עתה נעשתה הבעלות על מכונית, שגם קודם־לכן כמעט לא היתה בהשג ידו של אזרח ממוצע (שכר חודשי 3000, אחר ההעלאות כ־3500 זלוטי), בלתי־אפשרית לחלוטין — הפיאט הקטן 126 פ' עולה בערך שכר של שלוש שנים, והליטר „סופר" התייקר מ־6.50 ל־11 זלוטי, הבנזין הרגיל — מ־5 ל־9 זלוטי.

בצ'כוסלובקיה תירצו את האמרת מחירי הדלק באופן „מקורי", ב„שיבה אל המחיר המקורי של 1964", שלפני ההוזלה לצורך עידוד התיירות (ר' גליוננו מס' 13); בפולין נימקו את ההתייקרות, כמו בארצות־המערב, במחירי הדלק העולים בשווקים הקפיטאליסטיים. אבל הסבר זה לא הרגיע את בעלי הרכב; אדרבא, הם יודעים כי פולין מקבלת 75% מצריכתה בנפט ומוצריו מברית־המועצות — במחירים בלתי־משתנים על־פי תוכנית־החומש השוטפת. פשוט, אין מאמינים לממשלה ושוב רואים את האשם בברה"מ.

אם ייקור תעריפי המוניות גרם לצמצום הנסיעות בהן — לא הושג דבר דומה לגבי משקאות אלכוהוליים. העלאת מחיריהם (תוך עליית כל המחירים במסעדות ובבתי־הקפה ב־100% בקירוב) הביאה רק תוצאה אחת: פורח הייצור־העצמי, השתייה מועברת ל„מחתרת". כבר מעידים על כך סימנים ראשונים: „אחרי העלאת המחירים של כל סוגי הוודקה ירדה המכירה באזורים רבים ב־25 עד 30 אחוז. עם זאת בולט, כי באותו פרק־זמן עלתה צריכת הסוכר והשמרים..." כותב „ז'יצ'יה גוספודרצ'ה" („חיי כלכלה").

صورة عن الأصل